

Anita Sipilä

TUNTEET ILMASTONMUUTOKSEN HILLINNÄN TIELLÄ?

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Kandidaatintutkielma
Joulukuu 2019

TIIVISTELMÄ

Anita Sipilä: Tunteet ilmastonmuutoksen hillinnän tiellä?
Kandidaatintutkielma
Tampereen yliopisto
Yhteiskuntatutkimuksen tutkinto-ohjelma
Joulukuu 2019

Tutkielma käsittelee ilmastonmuutoksen hillintään liittyviä tunteita ja tunteisiin liittyviä merkityksiä. Ilmastonmuutoksen hillinnällä tarkoitetaan eri tasoilla tehtäviä toimia, joilla tähdätään päästöjen vähentämiseen ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi. Toimet voivat olla esimerkiksi yksilötasolla tehtäviä arjen valintoja, poliittisia päätöksiä tai päästölaskureiden hyödyntämistä päästöjen vähentämiseksi organisaatioiden toiminnassa. Tutkimuskysymyksenä on: Millaisia tunteita ilmastonmuutoksen hillintään liitetään?

Tutkielmaa kehystävänä käsitteenä on 'tunteet'. Tunteisiin nähdään liittyvän keskeisesti sekä ruumiillinen että kognitiivinen ulottuvuus, jotka toimivat vuorovaikutuksessa keskenään. Kognitiivisen reflektion kautta rakennetaan merkityksiä, mikä vaikuttaa tunteiden kokemiseen ja ilmaisuun. Tunteet auttavat muodostamaan käsitystä minuudesta ja identiteetistä, mikä tapahtuu vuorovaikutuksessa ympäröivään kulttuuriin, sosiaalisten rakenteiden puitteissa. Keskeistä onkin käsitys tunteiden asemasta jaettuina. Sosiaalisen ja kulttuurisen kontekstin huomioiden ilmastonmuutokseen liittyviä tunteita on aiemmin tutkinut sosiologi Kari Marie Norgaard.

Tutkimuksen aineistona on Sitran koordinoiman Erätauko-projektin keskusteluja ilmastonmuutoksen hillinnästä. Keskustelut on koottu 29.1.2019 järjestetyistä yhteensä sadasta keskustelusta, jotka pidettiin 26 paikkakunnalla eri puolilla Suomea. Aiheena keskusteluissa oli: "Mikä meitä estää toimimasta ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi?" Keskusteluja järjestämässä oli eri tahoja aina yrityksistä oppilaitoksiin ja kunnista järjestöihin. Tutkimuksen aineisto on rajautunut koskemaan kuuttakymmentä keskustelua, jotka tarjoavat mahdollisuuden analysoida ilmastonmuutoksen hillintään liittyviä tunteita.

Aineiston analysoinnissa on hyödynnetty teoriaohjaavaa sisällönanalyysia. Aineistosta on etsitty tunteita kuvaavia ilmauksia, minkä jälkeen aineisto on pelkistetty koskemaan vain näitä kuvauksia. Analyysin tuloksena on muodostunut neljä pääluokkaa, jotka ovat (1) ilmastonmuutos uhkana minäkäsitykselle, (2) ilmastonmuutos uhkana sosiaalisille suhteille, (3) ilmastonmuutos uhkana käsityksille hyvästä elämästä, ja (4) ilmastonmuutos uhkana sosiaalisille rakenteille. Ensimmäiset kaksi luokkaa sisältävät minuuteen ja identiteettiin liittyviä tunteita, jotka jakautuvat henkilökohtaisella ja sosiaalisella tasolla koettuihin tunteisiin. Henkilökohtainen taso sisältää riittämättömyyden, syyllisyyden ja merkityksettömyyden tunteita, mutta myös merkityksellisyyden tunteita. Sosiaaliseen tasoon taas kuuluvat pelon tunteet liittyen leimautumiseen ja ulkopuolelle jäämiseen, mutta myös kaipaus yhteyteen ja yhdessä tekemiseen. Näitä tunteita analysoidaan suhteessa teoriaan minuudesta ja identiteetistä. Kolmannen pääluokan tunteisiin kuuluvat muutoksen ja luopumisen pelon tunteet. Näiden tunteiden tulkitaan heijastavan kulttuurisia käsityksiä tavoiteltavasta ja hyvästä elämästä sekä toisaalta siitä, mitä tulee pyrkiä välttämään. Neljänteen pääluokkaan liittyviin tunteisiin taas kuuluu oikeudenmukaisuuteen ja poliittiseen järjestelmään liittyviä tunteita. Näitä ovat esimerkiksi huoli siitä, toteutuvatko osallisuus, oikeudenmukaisuus ja tasa-arvo ilmastonmuutokseen liittyvässä päätöksenteossa sekä turhautuminen kasvua tavoittelevaa talousjärjestelmää kohtaan, jonka koetaan olevan ristiriidassa kestävyys tavoitteiden kanssa.

Lähes kaikki aineistosta esiin nousseet tunteet liittyvät näkemyksiin siitä, mitä "pitäisi tehdä" yhteiskunnan eri tasoilla mutta mitä ei kuitenkaan tehdä. Tämän voi tulkita kertovan odotusten ja kokemusten välisestä ristiriidasta, minkä nähdään johtavan negatiivisiin tunteisiin. Analyysin tuloksena löytyneet tunteet siis liittyvät pitkälti erilaisiin odotuksiin, jotka eivät ole täyttyneet toivotulla tavalla yksilön omassa elämässä ja itselle merkityksellisessä sosiaalisessa kontekstissa. Tutkimus havainnollistaa sitä, miten ilmastonmuutoksen hillintään liittyvissä tunteissa toisiinsa kietoutuvat yksilön, yhteiskunnan ja kulttuurin eri ulottuvuudet.

Avainsanat: tunteet, ilmastonmuutos, tunteiden sosiologia

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

SISÄLLYSLUETTELO

JOHDANTO	4
2 TUNTEET TUTKIMUKSESSA	5
2.1 Käännös kohti tunteita: tuntemukset, emootiot ja affektit	5
2.2 Sosiaaliset ja kulttuuriset tunteet	8
2.3 Ilmastonmuutos ja tunteet monitieteellisenä tutkimuskohteena	11
3 TUTKIMUSASETELMA JA MENETELMÄT	15
3.1 Aineistona keskusteluja ilmastonmuutoksen hillinnän esteistä	15
3.2 Tunteiden tutkimisen menetelmistä yleisesti	16
3.3 Teoriaohjaava sisällönanalyysi aineiston analysoinnin menetelmänä	17
3.4 Tutkimuksen luotettavuus ja eettiset kysymykset	18
4 TULOKSET JA ANALYYSI	21
4.1 Ilmastonmuutos uhkana minäkäsitykselle.....	21
4.2 Ilmastonmuutos uhkana sosiaalisille suhteille.....	24
4.3 Ilmastonmuutos uhkana käsityksille hyvästä elämästä.....	26
4.4 Ilmastonmuutos uhkana sosiaalisille rakenteille.....	27
5 JOHTOPÄÄTÖKSET	30
LÄHTEET	33
LIITTEET	36
LIITE 1.....	36
LIITE 2.....	37
LIITE 3.....	38

JOHDANTO

Lokakuussa 2018 julkaistun hallitustenvälisen ilmastonmuutospaneelin, IPCC:n, julkaisema raportti sai laajasti mediahuomiota hälyttävällä viestillään maapalloa uhkaavista seurauksista, jollei ilmaston lämpenemistä pystytä rajoittamaan alle 1,5 asteeseen. Myös Suomessa viime kesinä mitatut poikkeuksellisen kuumat helteet kirvoittivat yhteiskunnallista keskustelua ilmastonmuutoksen seurauksista niin maataloudelle kuin yksilöiden fyysiselle ja psyykkiselle terveydellekin. Huoli ilmastonmuutoksesta varjosti Suomessa varsin harvinaisesta lämmöstä ja auringosta nauttimista synnyttäen keskustelua myös ilmastoahdistuksesta.

Vaikka käsite 'ilmastoahdistus' on viime vuosien julkisen keskustelun seurauksena kantautunut jo laajalti suomalaisten sanavarastoon, on ilmastonmuutokseen liittyviä tunteita käsitelty tutkimuksessa vasta verrattain vähän. Lisäksi tutkimuksen kiintopisteenä on usein ollut yksilö: se, mitä tunteita yksilö kokee ja miten tunteet vaikuttavat yksilön terveyteen ja toimintakykyyn. Yksilön tunteiden tutkimisen lisäksi on kuitenkin tärkeää kiinnittää huomiota myös siihen kulttuuriseen ja poliittiseen viitekehykseen, joka määrittelee, millaiset tunteet saavat olla esillä julkisessa tilassa ja millaiset taas pyritään rajaamaan yksityiselle elämänalueelle (Pihkala 2018, 37.) Ilmastonmuutokseen liittyvät tunteet eivät kuitenkaan toistaiseksi ole saaneet juuri huomiota sosiologian ja muun yhteiskuntatutkimuksen saralla. Tähän hiljaisuuteen sosiologi Kari Marie Norgaard (2011) on vastannut tutkimalla sitä, miten erilaiset kulttuuriset ja yhteiskunnalliset rakenteet ja normit, kuten tunnenormit, mahdollistavat välinpitämättömältä vaikuttavan suhtautumistavan ilmastonmuutokseen. Taustalta voi löytyä myös vaikeita tunteita, joita välttelemällä ihmiset tulevat jokapäiväisessä elämässään kieltäneeksi ilmastonmuutoksen.

Tutkielmassani olen kiinnostunut niistä tunteista, jotka voivat vaikuttaa ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi tähtäävään toimintaan. Ilmastonmuutoksen hillinnällä tarkoitan eri tasoilla tehtäviä toimia, joilla tähdätään päästöjen vähentämiseen ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi. Nämä toimet voivat olla esimerkiksi yksilötasolla tehtäviä arjen valintoja, poliittisia päätöksiä tai vaikkapa päästölaskureiden hyödyntämistä organisaatioiden toiminnassa. Tutkimuskysymyksenä on: millaisia tunteita ilmastonmuutoksen hillintään liitetään? Lähtöoletukseni on, että ilmastonmuutoksen hillintään liittyy vaikeita tunteita, ja että tällä on merkitystä niin yksilötasolla kuin laajemminkin.

Käsittelen aihetta sekä kirjallisuuden että empiirisen tutkimuksen avulla. Aluksi taustoitan tunteisiin liittyvää käsitteellistä ja teoreettista ulottuvuutta. Lisäksi tarkastelussa on tutkielmani kannalta olennainen aiempi tutkimus liittyen ilmastonmuutokseen ja tunteisiin. Tämän jälkeen esittelen tutkimusaineistoni ja siihen soveltamani analyysimenetelmät. Viimeisenä huomio siirtyy tutkimuksen tuloksiin, analyysiin ja tuloksista tekemiini johtopäätöksiin.

2 TUNTEET TUTKIMUKSESSA

Tieteiden muotouduttua vuosisatojen kuluessa tutkimaan maailman ja ilmiöiden rationaalista ulottuvuutta, on kiinnostus tunteiden tutkimiseen verrattain tuore ilmiö. 1900-luvun puolesta välistä lähtien tunteet ovat kuitenkin saaneet aiempaa huomattavasti enemmän huomioita eri tieteenalojen kentillä. Vuosikymmenten varrella tunteiden käsitteellistäminen, teoretisointi ja metodologisointi ovat saaneet monenlaisia suuntia eikä moneenkään kysymykseen ole tarjolla yksiselitteistä vastausta vielä nyt tai lähitulevaisuudessa. Uutena tuulena tunnetutkimuksessa on sen liittäminen keskusteluun ilmastonmuutoksesta. Ilmastonmuutokseen liittyviä tunteita on tutkittu eri tieteenalojen näkemyksiä ja teorioita soveltaen, usein monitieteellisistä lähtökohdista käsin. Ennen pysähtymistä tämän päivän keskusteluun ilmastonmuutokseen liittyvistä tunteista tehdään vielä katsaus tunteiden tutkimisen historiaan. Samalla muotoillaan lähtökohdat tässä työssä käsillä olevalle empiiriselle tutkimukselle, jossa tarkastellaan ilmastonmuutoksen hillintään liittyviä tunteita ja niille annettuja merkityksiä.

2.1 Käännös kohti tunteita: tuntemukset, emootiot ja affektit

”Affective turn” tai ”emotional turn” kuvaa käännettä, joka tapahtui humanistisilla, yhteiskuntatieteellisillä ja käyttäytymistieteiden tieteenaloilla kohti käsitystä tunteista keskeisenä inhimillisen todellisuuden rakennusosana (esim. Lemmings & Brooks 2014, 3; Salmela 2017, 32). Käänteen seurauksena kiinnostus emootioiden ja affektien tutkimukseen on viime vuosikymmenten aikana lisääntynyt huomattavasti. Affektiivinen tai emotionaalinen käänne ei kuitenkaan ole yhtenäinen ilmiö teoreettisesti, metodologisesti tai käsitteellisesti. Siihen kuuluu eri tieteenaloilla ja jopa niiden sisällä tapahtuneita useita osin samanaikaisia ja päällekkäisiä käännteitä mutta myös osittain itsenäisiä käännteitä. (Salmela 2017, 32.) Keskustelun moniulotteisuuden takia hyödynnän tässä ensisijaisesti Suomessa käytyä tieteidenvälistä keskustelua. Christian Von Scheven (2017) ja Mikko Salmelan (2017) tässä osiossa hyödynnetyt artikkelit pohjaavat Suomen Akatemian Yhteiskuntatieteen filosofian huippuyksikön järjestämällä tieteidenvälisellä keskustelufoorumilla pidettyihin puheenvuoroihin. Foorumilla pohdittiin tällekin työlle keskeisiä aiheita, kuten tunnekäsitteiden merkityksiä, affektien ja emootioiden ominaispiirteitä sekä niiden tutkimuksen menetelmiä. (Tieteessä tapahtuu 2017, 31.)

Ennen syvempää paneutumista käännekeskusteluun on tarpeen luoda katsaus niihin erilaisiin tunnekäsitteisiin, jotka toistuvat tieteellisessä keskustelussa. Suomen kielen käsitettä ’tunne’ käytetään laajasti eri yhteyksissä, puhuttiinpa sitten nälän tai ilon tunteista. Tieteen valtakielessä englannissa käytössä on kuitenkin kolme toisistaan eroavaa tunnesanaa: *affect*, *emotion* ja *feeling*.

Nämä voidaan erottaa suomen kielellä affektiksi, emootioksi ja tuntemukseksi, kuten Salmela (2017, 32) ehdottaa. Tuntemus (*feeling*) on näistä yleisin ja laaja-alaisin luokka subjektiiviselle kokemukselle. Määritelmän mukaan tuntemukset ovat ”kokemuksia, jotka edellyttävät tietoisuutta mutta eivät välttämättä intentionaalisuutta” (Von Scheve 2017, 40). Ne voivat olla kytköksissä kehollisiin aistimuksiin tai aistihavaintoihin, kuten kutinaan tai nälän tuntemukseen. Lisäksi niitä voi liittyä mielialoihin, asenteisiin ja mielipiteisiin sekä affekteihin ja emootioihin. (Em.) Emootiot taas muodostuvat yleisen määritelmän mukaan arvioinneista, intentioista, motorisista käyttäytymisistä, toimintataipumuksista sekä tuntemuksista. Näistä komponenteista muodostuu enemmän tai vähemmän järjestäytyneet, ajallisesti eriytyneet hahmot, joka voidaan kokea subjektiivisesti. Hahmot ovat emootiokäsitteiden, kuten ”häpeän” tai ”suuttumuksen” avulla luokiteltuja ja nimettyjä. Laajasti jaettuihin evolutionaarisin haasteisiin vastaavat hahmot käsitetään kulttuurisesti universaalimpina kuin muut hahmot. Universaaleja, useista eri kulttuureista löytyviä tunteita käsitellään tutkimuksessa usein ensisijaisina tunteina tai perustunteina. (Von Scheve 2017, 40; Turner & Stets 2005, 11, 19.) Sen sijaan affektit voidaan käsittää jäsentymättöminä, emootioita alkeellisempina, toimintaa suuntaavina tunnekokemuksina. Affektit eivät emootioista poiketen ole riippuvaisia kielestä, ajattelusta tai käsitteellisistä edustuksista. Siis siinä missä tuntemukset ovat nälän tai väsymyksen kaltaisia tunnistettuja kehon tiloja, tarjoavat emootiot näille tuntemuksille tulkinnan, kun taas affektit toimivat kehollisina, havaintoja värittävinä ja toimintaa suuntaavina tunnekokemuksina. (Von Scheve 2017, 40; Åkerman 2014, 19.) Tämän tutkielman keskiössä ovat emootiot, sillä kiinnostus on ensisijaisesti kielellistyneissä tunteissa. Emootiokäsitteen käyttöä tukee myös sosiologian ja sosiaalipsykologian perinne, jossa on tavallisesti suosittu emootiokäsitettä affektikäsitteen sijaan (Salmela 2017, 33).

Alun perin filosofian ja psykologian saralla tapahtunut emotionaalinen käänne ajoittuu 1960-luvulle kognitivismiin nousuun. Kognitivistinen lähestymistapa on kuitenkin jo filosofian alkuajoilta peräisin, sillä niin Aristoteles kuin stoalaisetkin kuuluivat sen kannattajiin. Silti vasta tavallisen kielen filosofia tarjosi uutta tuulta kognitivismille keskittymällä käsitteisiin, joilla kuvailemme emotionaalisia ilmiöitä. Vaikka psykologiassa emootioihin nähtiin kuuluvan fysiologisia muutoksia, tuntemuksia, toimintataipumuksia, ilmeitä ja eleitä, annettiin Magda Arnoldin ja Richard Lazaruksen psykologisissa teorioissa keskeinen sija myös arvioinneille (*appraisals*) emootioiden heräämisessä ja sisällössä. Kognitiivista näkemystä tukivat myös Stanley Schacterin ja Jerome Singerin tutkimukset, joiden pohjalta emootioiden esitettiin olevan kognitiivisia tulkintoja yleisestä fysiologisesta kiihtymyksestä. (Salmela 2017, 32–33.)

Vaikka poikkeuksiakin löytyy, on sosiologian, sosiaalipsykologian ja historian alojen tutkimuksissa usein pohjattu edellä esiteltyyn, ennen affektivistista käännettä tapahtuneeseen emotionaaliseen

käänteeseen. Käänteeseen tapahtui sosiologiassa 1970-luvun lopulla keskustelun keskiössä oltua se, missä määrin emootioiden ymmärretään olevan sosiokulttuurisia tuotteita. (Salmela 2017, 33.) Sosiologeja onkin tunteiden tutkimisen alusta saakka kiinnostanut juuri se, miten ihmiset kehittävät emotionaalisia siteitä ja sitoumuksia sosiaalisiin rakenteisiin ja kulttuuriin symboleihin, miten tunteet ylläpitävät tai muuttavat kyseisiä rakenteita ja symboleja sekä se, miten sosiaaliset rakenteet ja kulttuuriset symbolit rajoittavat kokemusta ja tunteiden ilmaisua. Pyrkimyksistä tutkia näitä asioita syntyi moninainen joukko teoreettisia lähestymistapoja, jotka Turner & Stets (2005, 23) erittelevät seuraavasti: (1) dramaturgiset ja kulttuuriset teorit, (2) rituaaliteorit, (3) symbolisen interaktionismin teorit, (4) psykoanalyttisia käsityksiä sisältävät symbolisen interaktionismin teorit, (5) vaihtoteorit, (6) rakenteelliset teorit, sekä (7) evolutionistiset teorit. Jokainen näistä teorioista lähestyy jossain määrin eri näkökulmasta henkilön, tilanteen, rakenteen ja kulttuurin välisiä komplekseja yhteyksiä eli sitä, mistä sosiologia on tunteissa kiinnostunut: miten tunteet ovat tilanteiden, rakenteiden ja kulttuurin rajoittamia, kun ne samaan aikaan ovat hyvinkin dynaamisia tehden kohtaamisista, sosiaalisista rakenteista ja kulttuurista mahdollisia. (Turner & Stets 2005, 23, 25.)

Myös affektiivinen käänne on useiden ihmis- ja yhteiskuntatieteiden alojen sisällä tapahtuneen kehityksen tulosta. Affektiivisessä käänneessä keskeistä oli huomion kohdistaminen kehollisten ja affektiivisten taipumusten merkitysten päättelylle ja pohdinnalle. Affektiivisen käänteen piirissä arvostelua kohdistettiin muun muassa psykoanalyysistä ja sosiaalisesta konstruktionismista vaikutteita saaneisiin kulttuuriteoreetikoihin, jotka sivuuttivat biologian tutkimustulokset kulttuurin ja subjektiivisuuden malleissaan. Vaikka affektikäsityksissä on myös eroja, näkee Salmela (2017, 34) teorioita yhdistävänä piirteenä käsityksen affekteista riippumattomina uskomuksista, perusteista, merkityksistä ja tietoisista intentioista. (Salmela 2017, 33–34.) Siitäkin huolimatta, että useita affektiteorioille tyypillisiä oletuksia on löydettävissä myös kulttuuritutkimuksen teorioista (Von Scheve 2017, 40), tarjoavat emootiotutkimus ja affektitutkimus monessa suhteessa jopa vastakkaiset lähtökohdat tunteiden käsitteellistämiseen. Tästä kertonee vuosikymmenien aikana muodostunut kuilu affektiteorian ja emootiotutkimuksen välille, jotka joitain poikkeuksia lukuun ottamatta eivät juuri ole olleet vuorovaikutuksessa keskenään (ks. esim. Salmela 2017, 34). Toisaalta käsitteitä käytetään toisinaan myös synonyymeina, mikä voi aiheuttaa sekavuutta erityisesti aloitteleville tunteiden tutkijoille. Käsitteiden päällekkäisyys tulee näkymään myös tässä työssä. Ensisijaisena syynä tälle on pyrkimys pysyä uskollisena alkuperäisille lähteille käyttäen niissä esiintyviä tunnekäsitteitä. En kuitenkaan olisi liiaksi huolissani tästä seikasta, sillä tälle tutkimukselle keskeiset näkemykset tunteista selvennetään seuraavassa osiossa. Tarkoituksena on siis valottaa tarkemmin

sitä, mitkä ulottuvuudet tunteisiin liittyen ovat nyt käsillä olevan työn keskiössä. Muut ulottuvuudet jäävät tällöin tarkastelun ulkopuolelle.

2.2 Sosiaaliset ja kulttuuriset tunteet

Yksilön kognitiivisen reflektion, jonka kautta merkityksiä rakennetaan, ymmärretään vaikuttavan keskeisesti tunneilmaisuihin. Tämä merkitysten rakentaminen ei kuitenkaan tapahdu tyhjiössä, vaan sosiaalisella kontekstilla on keskeinen merkitys ihmisen ajattelun informoijana. (Lemmings & Brooks 2014, 3–5.) Tässä tutkielmassa nojaututaan erityisesti symbolisen interaktionismin ja sosiaalisen konstruktionismin edustajien lähtökohtaan siitä, että emotiot nähdään riippuvaisina niitä koskevista uskomuksista, tunnekäsitteistöstä sekä tilanteiden ajallisesti ja paikallisesti vaihtelevista määritelmistä. Symbolista interaktionismia edustavan Arlie Hochschildin tutkimukset tunneyöstä ja emotionormeista ovat olleet keskeisiä tämän suunnan teorioita, unohtamatta myöskään symbolisen interaktionismin ”isänä” pidetyn G.H. Meadin ja hänen oppilaansa Herbert Blumerin suuntaukselle antamaa panosta. (Salmela 2017, 33; ks. myös esim. Kalliola 2009.) Pitäydyn kuitenkin sitoutumasta liiksi mihinkään tiettyyn teoreettiseen lähtökohtaan, sillä tarkastelemani kirjallisuus antaa ymmärtää tunteiden tutkimisen olevan hedelmällisintä nimenomaan joustavalla, avoimella ja erilaisia lähtökohtia yhdistelevällä otteella tehtynä (ks. esim. Paasonen 2017, 42–43). Seuraavana hahmottelen kuitenkin joitain keskeisiä teoreettisia lähtökohtia, joita hyödynnän käsillä olevassa työssä. Samalla rajaan ulkopuolelle sitä keskustelua, joka ei parhaalla mahdollisella tavalla palvele tämän työn intressejä.

Kuten aiempi katsaus tunteiden tutkimisen historiaan osoittaa, voidaan tunteiden ymmärtää sisältävän samanaikaisesti sekä jotain yhteisesti koettua ja pysyvää että jotain kulttuurisesti ja sosiaalisesti määräytynyttä, ajallisen ja paikallisen kontekstin vaikutuksesta muotoutuvaa. Tunteiden voidaan nähdä pohjaavan biologiaan siinä mielessä, että ne koetaan usein joko pidempikestoisina ruumiillisina tuntemuksina tai hetkellisempinä aistimuksellisina kokemuksina. Tunteet pohjaavat myös psykologiaan, kehittyen ja sisäistyen läheisissä vuorovaikutussuhteissa aina lapsuudesta saakka. Vielä tunteisiin ja niiden kokemiseen vaikuttaa se, millaisia arvoja ja uskomuksia ympäröivässä kulttuurissa on. Erityisesti häpeän, syyllisyyden ja kunnian tunteiden taustalta voi löytää kulttuurisia käsityksiä oikeasta ja väärästä käyttäytymisestä. Lopulta tunteiden ilmaisuun vaikuttavat niitä säätelevät sosiaaliset normit ja roolit. (Näre 1999, 10–11.) Tunteiden eri ulottuvuudet eivät siis ole toisistaan täysin irrallisia, vaan ne kytkeytyvät toisiinsa monin eri tavoin.

Myös sosiologian piirissä keskustelu yhteisöllisten siteiden ja traditioiden löyhtymisestä yhdessä individualisointumiskehityksen kanssa on ollut johtamassa siihen, että sosiaalisten olosuhteiden ei aina

ole nähty tarjoavan riittävää selitysvoimaa yksilökohtaloiden tutkimisessa. Kiinnostus onkin siirtynyt entistä enemmän koskemaan myös yksilön kokemushistoriaa ja emotionaalista pohjaa eli sitä psykohistoriallista ulottuvuutta, joka voi vaikuttaa esimerkiksi vastoinkäymisissä selviämiseen, pärjäämiseen ja menestymiseen. Lisäksi arkielämän moninaistuesssa ihmisten on nähty pohtivan entistä enemmän sitä ”keitä me olemme”, ja minuuden ja identiteetin kysymykset ovatkin olleet tutkimuksessa aiempaa runsaammin esillä. (Näre 1999, 12; Saastamoinen 2006, 170.) Minuus ja identiteetti liittyvät keskeisesti myös tätä tutkimusta taustoittavaan tunteiden sosiologiaan, joten pysähdytään seuraavaksi määrittelemään se, mitä minuudella ja identiteetillä tarkoitetaan.

Minuuden ja identiteetin käsitteet kietoutuvat toisiinsa, mutta niissä on myös piirteitä, jotka erottavat ne toisistaan. Minuus on yksilön refleksiivistä tietoisuutta itsestä. Refleksiivinen yksilö siis toimii maailmassa tietoisesti ja tulee esiin merkitysten luomisen, tulkinnan ja sosiaalisen vuorovaikutuksen prosessien kautta. Kielellä on keskeinen rooli ihmisten synnyttämien merkkien ja symbolien ”varastoisessa” yhteiseen symboliseen ja käsitteelliseen säiliöön, jonka olemassaolo mahdollistaa vivahteikkaan ja monitahoisen keskustelun. Sosiaalisen vuorovaikutuksen kautta ihmiset oppivat merkityksiä ja symboleja, mikä tekee ajattelusta ja kompleksisista vuorovaikutustilanteista mahdollisia. Ihmiset voivat myös muuttaa vuorovaikutuksessa käyttämiään merkityksiä ja symboleja. Kieli ja kommunikaatio siis mahdollistavat refleksiivisyyden eli tietoisuuden itsestämme ja muista. Lisäksi William Jamesin tekemä ja G.H. Meadin kehittämä jako subjekti- ja objektiminään (*I* eli minä ”tietäjänä” ja *Me* eli minä ”tiedettynä”) on osoittautunut kestäväksi minuuden määrittelyssä. Subjektiminä on spontaani, aloitteen tekevä, kun taas objektiminä on heijastus kulttuurisista normeista ja arvoista tai yleistyneestä toisesta. Ihmiset ovat tietoisia objektiminästä, johon liittyy sosiaalisista ja kulttuurisista odotuksista kumpuavaa itsekritiikkiä. Meadin mukaan sosiaalinen kokemus on näiden kahden minän vuoropuhelua. (Saastamoinen 2006, 170; Quist-Adade 2018, 94–97.)

Havainnollistan edellä sanottua vielä liittäen sen yhteiskunnallisessa keskustelussakin viime aikoina esillä olleeseen lentomatkailuun. Lentämisen ilmastovaikutuksista tietoinen ja omaa lentämistään rajoittanut ihminen saattaa tuttavansa tulevasta etelänmatkasta kuullessaan olla aidosti ihmeissään ja pettynytkin asiasta. Subjektiminä (*I*) haluaisi kyseenalaista tuttavansa valinnan, mutta objektiminä (*Me*) tiedostaa tämän olevan sopimatonta. Kulttuuriset normit voivat ohjata objektiminää olemaan puuttumatta toisten valintoihin ja sen sijaan yhtymään tuttavansa iloon tulevasta lomamatkasta. Tässä prosessissa hyödynnetään refleksiivisyyttä asettamalla oma itse toisen henkilön asemaan ja käyttäytymään, tarkastelemaan maailmaa ja toimimaan niin kuin on normaalia toimia (ks. Quist-Adade 2018, 98).

Minuuden muuttuessa erilaisten määrittelyjen ja arvoitusten kohteeksi siirrytään puhumaan identiteetistä. Identiteetti on siis itsen ja muiden tekemiä määrittelyjä siitä, ”kuka minä olen” tai ”keitä me olemme”. Identiteetti voidaan jaotella persoonalliseen ja sosiaaliseen identiteettiin, kuten sosiaalitieteellisessä tutkimuksessa yleensä tehdään. (Saastamoinen 2006, 170, 172.) Sosiologi Erving Goffmanin (1963; sit. Hurrelmann 1988, 114–115) määritelmän mukaan persoonallinen identiteetti sisältää jatkuvuuden ja johdonmukaisuuden tunteen yksilön minäkokemuksessa elämäkerrallisten olosuhteiden muutoksissa ajan kuluessa. Sosiaalinen identiteetti taas sisältää johdonmukaisuuden ja jatkuvuuden minäkokemuksessa erilaisissa sosiaalisissa rooleissa toimittaessa sekä samastumisen erilaisiin sosiaalisiin ryhmiin tai yhteisöihin. Identiteetti merkitsee siis tapoja ymmärtää ja määrittää itseään suhteessa itseensä, kulttuuriinsa ja sosiaaliseen ympäristöönsä (Saastamoinen 2006, 172). Identiteetin käsite mahdollistaa yksityisen ja persoonallisen sekä kulttuurisen ja kollektiivisen tasojen välisten suhteiden tarkastelun (Saastamoinen 2006, 173).

Ihmisen olemuksen tarkasteluun liittyikin keskeisesti myös pohdinta siitä, missä määrin se on yhteiskunnan ja kulttuurin prosesseihin palautettavissa (Saastamoinen 2006, 170). Saastamoinen (2006, 178) esittää, että postmodernissa filosofiassa ja sosiaalisessa konstruktionismissa minuus ja identiteetti käsitetään yksinomaan kielellisinä rakenteina, jotka ovat heijastumina laajemmista kulttuurin kielellisistä rakenteista. Todellisuuden rajautuessa kielelliseksi konstruktioksi en näe tämän lähtökohdan tarjoavan riittävää syvyyttä ja moniulotteisuutta tässä tutkimuksessa keskiössä olevien tunteiden tutkimiseen. Cromby ja Nightingale (1999, 2, sit. Saastamoinen 2006, 178) ovatkin esittäneet vain kielen alueella operoivan sosiaalisen konstruktionismin laiminlyöväin inhimillisen elämän keskeisiä alueita. Näitä alueita ovat esimerkiksi ihmisen ruumiillisuuden merkitys yksilön toiminnalle ja sosiaalisille tilanteille, materiaalisen maailman asema sosiaalisten konstruktioiden mahdollistamisessa ja rajoittamisessa sekä yhteiskunnan ja kulttuurin valtarakenteiden ja instituutioiden aiheuttama epätasa-arvo. Saastamoinen (2006, 178) esittääkin moniulotteisen ja monitieteisen tutkimusotteen olevan tarpeellinen siinä, että käsitykset minuuden ja identiteetin ulottuvuuksista olisivat mahdollisimman kokonaisvaltaisia. Samaa eri tieteenalojen ja näkemysten tärkeyttä on korostettu myös useissa ympäristötunteita ja tunteiden sosiologiaa käsittelevissä tutkimuksissa ja teorioissa.

Ihmisen olemuksen tarkastelussa emootioiden tutkiminen on yksi esimerkki pohdinnasta liittyen arkielämän vuorovaikutuskokemusten ja ihmisen biologisuuden ja ruumiillisuuden suhteeseen. Minuutta ja identiteettiä myös tuotetaan erilaisen identiteettityön keinoin. Identiteettityö liittyy valintojen mahdollisuuksien lisääntymiseen niin elämäntavoissa, opiskeluissa, työnteossa kuin kuluttamisessakin. Identiteettityön keskiössä eivät enää ole vain roolit, vaan myös tunteet ja niiden kontrolli liittyvät keskeisesti yksilöllisyyskehityksen vaateisiin. (Näre 1999, 12; Saastamoinen 2006,

170.) Tunteet ovat joka tapauksessa yhteydessä uskomuksiin ja sosiaalisiin merkityksiin, ja Apo (1999, 102–103) esittääkin, että suuri osa inhimillisestä tiedosta on ”tunnetietoa”. Kognitiivinen, ajatteluun pohjautuva sisältö on siis saanut kvaliteettimäärityksen, tunnevärin. Kyetäkseen järkevään toimintaan ihminen joutuu luokittelemaan ilmiöt vähintään kolmiarvoisesti: positiiviseksi, negatiiviseksi tai neutraaleiksi. Positiiviset ilmiöt ovat tavoiteltavia tai turvallisia, negatiiviset puolestaan kartettavia tai vaarallisia, ja neutraaleihin liittyy vain alhainen tai olematon tunnelataus. Se, millä perusteella ilmiöt luokitellaan, riippuu niin yksilön, ryhmän kuin kulttuurinkin piirteistä. Palatakseni lentoesimerkkiin, lentomatkailu voi merkitä yksilölle jotain negatiivista, jos hän on tietoinen lentämisen ilmastonmuutosta edistävistä vaikutuksista. Jo pelkkä lentämisen ajattelu voi tällöin saada yksilössä aikaan erilaisia negatiivisia tunteita. Toisaalta lentomatkailuun voi liittyä myös positiivisten tunteiden värittämiä, vaikkapa omien ystävien kanssa jaettuja käsityksiä yhteisestä laatuajasta kaukana arjen kiireestä tai kulttuurisia – ja myös yksilön sisäistämiä – käsityksiä vapaudesta, rentoutumisesta ja uusien kokemusten hankkimisesta. Tämä esimerkki havainnollistaa sitä, miten minus ja identiteetti sekä kulttuurinen ja sosiaalinen konteksti ovat vastavuoroisessa suhteessa keskenään, monin tavoin toisiinsa kietoutuneina. Samalla se konkretisoi myös sitä, miten ajattelu ja emotiot ovat toisiinsa liittyneitä. Näistä lähtökohdista lähdän tutkimaan ilmastonmuutoksen hillintään liittyviä tunteita, ottaen huomioon ne erilaiset merkitykset, jotka niihin ankkuroituvat.

2.3 Ilmastonmuutos ja tunteet monitieteellisenä tutkimuskohteena

Kuten tutkimus yleensä, myös ilmastonmuutokseen ja sen hillintään liittyvä tutkimus on pitkään ollut keskittynyt aiheen rationaalisten ulottuvuuksien tarkasteluun. Kiinnostuksen kohteena on ollut lähinnä luonnontieteellisten faktojen löytäminen ilmastonmuutokseen liittyen ja esimerkiksi erilaisten ilmastonmuutoksen hillintää mahdollistavien teknologioiden kehittäminen. Vähemmän huomiota ovat saaneet ilmastonmuutokseen ja sen hillintään liittyvät inhimilliset ulottuvuudet. Psykologia on tällä saralla kenties ensimmäisenä suunnannut kiinnostuksensa tähän aihepiiriin, sillä ilmastonmuutokseen liittyvistä tunteista on tehty tutkimusta enenevässä määrin ainakin vuodesta 2006 saakka (Swim ym. 2012, 645). Myös Suomessa aihetta on tarkasteltu erityisesti siitä näkökulmasta, mitä ympäristö- tai ilmastoahdistus tarkoittaa yksilötasolla (ks. esim. Pihkala 2017, 2018, 2019a&b.) Ympäristötunteista esillä on ollut varsinkin ahdistus, joka on Pihkalan (2018, 33) mukaan yleinen ympäristöongelmien psyykkisiä vaikutuksia ilmentävä oire.

Ympäristöahdistusta on tutkittu eri maissa erityisesti nuorten ja nuorten aikuisten tuntemuksia tarkastelemalla (Pihkala 2018, 35–36), ja esimerkiksi Suomessa vuoden 2016 Nuorisobarometrissa

(Myllyniemi 2017) kävi ilmi nuorten vakava ympäristöhuoli. Ahdistusoireet ovat suurelle osalle lievempiä, kuten pelkoja, levottomuutta, alakuloisuutta, jännitystä ja stressiä. Osa taas kokee vahvempia ja tarkemmin määriteltävissä olevia ahdistuneisuustiloja. Pihkala (2018, 33–34) käyttääkin ympäristöasioiden psyykkisistä vaikutuksista yleistermiä ympäristöahdistus, sillä hänen mukaansa termi kuvaa oireiden kirjoa osuvasti. Hän kuitenkin huomioi tarpeen myös muille tarkastelutavoille ja termeille, sillä ahdistuksen taustalla piilee tavallisesti erilaisia käsittelemättömiä tunteita, kuten surua. Ympäristöahdistuksen fokuksessa on usein ilmastonmuutos, ja mediassa puhutaankin usein ilmastoahdistuksesta ympäristöahdistuksen sijaan. Pihkala (2018, 34–35) toteaa ahdistuksen liittyvän usein tulevaisuuteen. Ympäristöahdistuksessa yhteen kietoutuvat pelko ja ahdistus, kun yksilöinä ja yhteisöinä koetaan, ettei ympäristöongelmien ennalta ehkäisemiseksi ja lieventämiseksi tehdä riittävästi. Ympäristöahdistukseen voi kuulua myös perustavanlaatuisia turvattomuuden uhkaa, jossa aktivoituvat syvät elämän merkityksellisyyteen liittyvät kysymykset. Keskeinen elementti on tiedon ja tietämättömyyden jännite, jossa ympäristöongelmien ja niihin nivoutuvien yhteiskunnallisten ongelmien tiedetään pahenevan samalla, kun tulevista ongelmista ei kuitenkaan ole tarkkaa tietoa. Samaa ilmastonmuutokseen liittyvää jäsentymättömyyttä ovat havainneet myös esimerkiksi Stoknes (2015) ja Norgaard (2011).

Mahdollisuudet toimintaan ja tunteiden käsittelyyn nähdään Pihkalan (2018, 36–37) mukaan tärkeinä keinoina ympäristöahdistuksen helpottamiseksi. Kulttuurinen ja poliittinen viitekehys kuitenkin määrittelee sitä, miten tunteisiin suhtaudutaan: annetaanko niille tilaa ja tarjotaanko mahdollisuuksia niiden työstämiseen vai pyritäänkö ne rajaamaan yksityiselle elämänalueelle. Sosiaalisesta ja kulttuurisesta näkökulmasta ilmastonmuutokseen liittyviä tunteita on kuitenkin käsitelty vasta vähän. Edelläkävijänä aihetta tarkastellut sosiologi Kari Marie Norgaard on tutkimuksessaan *Living in denial: Climate change, emotions, and everyday life* (2011) kiinnostunut erityisesti siitä, miksi länsimaissa on suhtauduttu niin vaimeasti ilmastonmuutokseen, vaikka sen tiedetään olevan aikamme suurin ympäristöuhka. Norgaardin tutkimusaineisto on kerätty etnografisella menetelmällä vuosina 2000–2001 norjalaisessa kylässä, jossa talven tuloa odotettiin tuolloin normaalia kauemmin. Talven tavallista myöhempi tuleminen vaikutti eri tavoin lumiseen talveen tottuneiden kyläläisten elinkeinon ja arkielämään. Ilmastonmuutoksen todellisuus oli kyläläisille konkreettisesti havaittavissa ja sai aikaan huolta kyläläisissä. Samaan aikaan se ei kuitenkaan näkynyt kyläläisten toiminnassa pyrkimyksinä toimia ilmastonmuutoksen hillitsemisen eteen. Norgaard on tulkinnut tämän reagoimattomuuden ilmentävän sosiaalisesti järjestäytyntä kieltämistä, jossa ilmastonmuutoksen olemassaolo tiedetään abstraktilla tasolla, mutta jossa se irrotetaan poliittisesta, sosiaalisesta ja henkilökohtaisesta elämästä. Vaikka taustalla oli usein huolta ja ympäristöstä välittämistä, mahdollisti kulttuurisiin normeihin osallistuminen ilmastonmuutokseen liittyvän tiedon

pitämisen sopivan kaukana itsestä. Norgaard onkin löytänyt tämän vaimean suhtautumisen tai kieltämisen – kuten Norgaard asian ilmaisee – taustalta tunteita, joita ei haluta tuntea; kulttuurisia normeja, jotka mahdollistavat välinpitämättömältä vaikuttavan suhtautumistavan; sekä talouspolitiikkaa, johon vetoamalla oikeutetaan ympäristölle haitallista toimintaa. Norgaard näkee tämän olevan ominainen suhtautumistapa teollisuusmaissa asuville ihmisille myös yleisemmin. (Norgaard 2011, 207–208.) Norgaardin tutkimus siis virittää ajattelemaan, että ihmiset nojautuvat erilaisiin kulttuurisiin välineisiin, tavanomaisiin ajattelu- ja toimintatapoihin, pyrkiessään välttämään ilmastonmuutoksen aiheuttamaa epämukavuuden tunnetta ja vaatimusta muuttaa omaa, kulttuurista ja yhteiskunnallista suhtautumistapaa.

Myös Maria Åkerman tutkimuksessaan *Kehon politiikka ympäristöhallinnassa: kokemuksellisen ympäristökansalaisuuden jäljillä* (2014) on tuonut esiin eri sosiaalisen todellisuuden tasojen yhteen kietoutuneisuutta. Kiinnittämällä huomiota kokemuksellisuuteen ja kehollisuuteen ympäristökansalaisuutta tutkittaessa, Åkerman on havainnut toimijoiden olevan kytköksissä niin ristiriitaisiin sosiaalisiin normeihin, kulttuurisiin narratiiveihin, arjen rytmeihin, materiaalsiin virtoihin, sosiaalisiin vuorovaikutussuhteisiin kuin elämänkaariinkin (Åkerman 2014, 27). Samalla asettuu kyseenalaiseksi kuva rationaalisesta ympäristökansalaisuutta johdonmukaisesti ja vakaasti toteuttavasta yksilöstä. Åkermanin tutkimus sijoittuu ympäristöpolitiikkaan ja keskiössä on aiheen tarkastelu hallinnan näkökulmasta. Åkermanin (2014, 17–18) mukaan hallintaa tapahtuu esimerkiksi tuottamalla normatiivista mielikuvaa hyvästä ympäristökansalaisesta, joka on kykenevä oman kehonsa kontrollointiin asetettujen tavoitteiden mukaan (Åkerman 2014, 17–18). Åkerman (2014, 27) esittää, että kehossa ”ihmisen henkilöhistoria ja materiaallinen läsnäolo kohtaavat kehoa muokkaamaan pyrkivät politiikkaohjelmat.” Ihminen siis tuntee kehossaan oman historiansa lisäksi myös erilaiset poliittisen hallintapyrkimykset. Keho saattaa kuitenkin myös vastustaa kontrollia ja vaikuttaa sen suuntaan. Erityisen mutkikkaana tilanteessa näyttäytyy esimerkiksi kuluttajuuteen ja terveyteen liittyvien kehon politiikkojen ristiriitaisuus ympäristöohjauksen kanssa. Yksilöt eivät näytäkään omaksuvansa vain yhtä kansalaisuusidentiteettiä, vaan he ovat jatkuvassa neuvottelussa erilaisten tavoitteiden, vaatimusten ja mielihalujen välillä. Åkerman toteaaakin, ettei ole yhdentekevää, miten ympäristön ja kehon välisiä rajoja pyritään ympäristöpolitiikan kautta muuntamaan. Vaikka tavoitteena olisi luonnon ja inhimillisen yhteiseloä kunnioittava uusi, eettinen subjekti, voi lopputuloksena piirtyä sen sijaan hyvin erilainen kuva lamaantuneesta, erillisyyttä kokevasta yksilöstä. (Em.)

Olen edellä esiteltyjen tutkimusesimerkkien kautta hahmotellut sitä, miten ilmastonmuutokseen liittyviä tunteita on ihmis- ja yhteiskuntatieteiden aloilla tähän mennessä käsitelty. Tutkimusta on toki tehty laajemminkin, mutta jo tässä esiteltyt esimerkit osoittavat eri tieteenalojen vuoropuhelun

tärkeyden ilmastonmuutokseen ja siihen liittyvien tunteiden tutkimisessa. Esimerkiksi Norgaardin (2011) etnografisessa tutkimuksessa on sovellettu muun muassa psykologialle, tunteiden sosiologialle, kulttuurisosiologialle ja politiikantutkimuksellekin keskeisiä näkökulmia. Vahvasti monitieteellisestä näkökulmasta aihetta on tarkasteltu lisäksi esimerkiksi Sally Weintroben toimittamassa teoksessa *Engaging with climate change: Psychoanalytic and interdisciplinary perspectives* (2013). Norgaard (2011, 208) onkin todennut eri näkökulmien yhdistämisen toimivan kaleidoskoopin tavoin tarjoten erilaisia tarkastelupintoja ja näkökulmia samaan asiaan. Tämä eri tieteenaloja ja tarkastelukulmia yhdistelevä tapa on perusteltu, sillä kuten on jo käynyt ilmi, ilmastonmuutokseen liittyviä tunteita on mahdotonta jäljittää vain yhteen, tarkasti rajattuun alkuperään. Tässä tutkielmassa otetaan huomioon tunteiden ja ilmastonmuutoksen tutkimiselle keskeinen erilaisia näkökulmia yhdistelevä ote, keskittyen kuitenkin ensisijaisesti tutkimuksessa vähemmän huomioita saaneiden sosiaalisten ja kulttuuristen ulottuvuuksien tutkimiseen. Yhteenvedona edellä sanotusta ja johdatuksena tulevaan todettakoon, että tutkimuksessa nojataan käsitykseen ihmisestä, joka on refleksiivisyytensä ansiosta omaksunut kulttuurisia ja sosiaalisia arvoja, uskomuksia ja normeja. Näitä omaksumiaan asioita sosiaalinen ja kulttuurinen yksilö ajatustensa ja puheensa kautta uusintaa ja myös pyrkii muokkaamaan. Olennaista on yksilön kognitiiviseen reflektioon liittyvät arvioinnit siitä, mitä kohti yksilöinä ja yhteisöinä tulisi pyrkiä menemään, mitä tulisi välttää, ja minkä voi jättää aktiivisen huomioinnin ulkopuolelle. Tämä arviointiprosessi vaikuttaa siihen, mitä tunteita meissä herää, mitä tunteita ilmaisemme sekä miten niitä ilmaisemme. Seuraavana tarkasteluun pääseekin se, miten tällaisen sosiaalisen ja kulttuurisen yksilön ilmastonmuutoksen hillintään liittyviä tunteita ja tunteisiin liitettyjä merkityksiä on tässä yhteydessä mahdollista tutkia.

3 TUTKIMUSASETELMA JA MENETELMÄT

Tutkimuksen aineisto koostuu eri puolilla Suomea tammikuussa 2019 pidettyjen ilmastonmuutoskeskustelujen kirjallisista koonneista. Aineistosta on tutkittu teoriaohjaavaa sisällönanalyysia hyödyntämällä sitä, millaisia tunteita ilmastonmuutoksen hillintään liitetään. Aineiston ja menetelmien esittelyn lisäksi arvioidaan tutkimuksen luotettavuutta ja pohditaan tutkimukseen liittyviä eettisiä kysymyksiä.

3.1 Aineistona keskusteluja ilmastonmuutoksen hillinnän esteistä

Tutkielmani aineistona on Erätauko-projektin keskusteluista tehty koonti, joka pohjautuu 29.1.2019 järjestetyille ilmastonmuutoskeskusteluille. Erätauko-keskustelujen alullepanijana ja koordinoijana toimii Suomen itsenäisyyden juhlarahasto, Sitra, joka kuvailee Erätaukoa mahdollisuudeksi ”tuoda eri lähtökohdista tulevia ihmisiä käymään tasavertaista keskustelua” ja saada ”paikalle myös heidät, jotka herkästi jäävät keskusteluiden ulkopuolelle.” (Sitra 2019a.) Erätauko-päivän keskeisenä tavoitteena oli saada organisaatioita ympäri Suomen järjestämään dialogeja, joissa ilmastonmuutoksen hillitseminen sidotaan laajasti yhteiskunnan eri osa-alueisiin, kuten tuotantoon ja talouspolitiikkaan, sekä niihin toimenpiteisiin, joita voidaan tehdä niin yksilöiden kuin organisaatioidenkin tasoilla. Kyseisen päivän aikana järjestettiin yhteensä sata keskustelua ilmastonmuutoksen hillitsemisestä 26 paikkakunnalla eri puolilla Suomea. Osallistujia keskusteluissa oli yli tuhat. Keskustelujen järjestämiseen osallistui useita erilaisia tahoja yhteiskunnan eri tasoilta aina yrityksistä korkeakouluihin ja kunnista erilaisiin järjestöihin. (Sitra 2019b; Sitra 2019c.)

Tammikuussa 2019 järjestettyjen keskustelujen aiheena oli ”Mikä meitä estää toimimasta ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi?” Tutkimusanalyysini kohteena on 76:sta keskustelusta koottu taulukko, jonka olen saanut käyttöni ottamalla sähköpostitse yhteyttä hankkeen parissa työskennelleeseen Sitran asiantuntijaan. Sitran asiantuntijan yhteystiedot olen saanut keskustelujen pohjalta kirjoitetun artikkelin yhteydestä (Sitra 2019b). Artikkelissa mainitaan mahdollisuudesta saada aineisto käyttöön ottamalla yhteyttä projektin parissa työskennelleisiin henkilöihin. Aineiston tukena on lisäksi keskustelujen vetäjille eli fasilitaattoreille annettu yhteinen ohjeistus keskustelun vetämisestä ja raportoinnista. Keskustelujen järjestämiseen pystyi ilmoittautumaan Sitran internetsivujen (Sitra 2019c) kautta kuka tahansa. Osa keskusteluista järjestettiin esimerkiksi vain tietyn organisaation jäsenille, mutta osa oli kaikille avoimia. (Sitra 2019c.) Sitra tarjosi keskustelun järjestäjille tukea ja ohjeistusta keskustelujen järjestämiseen ja vetämiseen (LIITE 1). Aineisto

koottiin fasilitaattoreiden ja/tai kirjureiden toimesta niin, että he veivät keskusteluista tekemänsä yhteenvedon ja keskustelijoiden keskeiset oivallukset Sitran lomakkeelle (LIITE 2).

3.2 Tunteiden tutkimisen menetelmistä yleisesti

Emootioiden ja affektien tutkimiseen on olemassa useita yleisesti hyväksytyjä menetelmiä (Von Scheve 2017, 40). Niitä voidaan tutkia sekä laadullisin että määrällisin menetelmin ja niin teoreettisella kuin käsitteelliselläkin tasolla. Lisäksi niitä on mahdollista tutkia abstrahoiden ja spekuloiden, kuten myös mitattuihin ja raportoituihin reaktioihinkin pureutumalla. (Paasonen 2017, 42–43.) Määrällisten eli kvantitatiivisten lähestymistapojen keskittyessä emootion komponentteihin, kuten kasvonilmeisiin, fysiologiaan tai kognitioon, on laadullisten eli kvalitatiivisten menetelmien vahvuus emootion subjektiivisen kokemuksen tavoittamisessa. Keskeistä on kuitenkin ymmärtää, etteivät kvalitatiivisetkaan menetelmät tavoita kokemusta suoraan, vaan kyse on kokemuksen itsehavainnoivan ja -refleктоivan tulkinnan tutkimisesta. (Von Scheve 2017, 40.) Tämä oletus on lähtökohtana myös tässä käsillä olevassa laadullisessa tutkimuksessa, jonka aineistona on ilmastonmuutoskeskusteluista kootut tekstit.

Eri tutkimusmenetelmät avaavat ymmärrettävästi erilaisia mahdollisuuksia ja tuottavat erilaista tietoa. Kuten teoriaa käsittelevässä luvussa todettiin, on tunnetutkimukselle tavallista tuoda yhteen tieteenaloja ylittäviä näkökulmia, mikä vaatii tutkijoilta joustavuutta ja avoimuutta suhteessa toisenlaisiin tietämisen ja tutkimisen tapoihin. Samalla tärkeää on oman tutkimusalan mahdollisuuksien ja rajojen ymmärtäminen. Vaikka eri alojen ja näkökulmien yhteen tuominen saa aikaan myös jännitteitä, on dialogin avulla parhaimmillaan mahdollisuus synnyttää uudenlaisia ja luovia kysymisen tapoja ja paikkoja. (Ks. Paasonen 2017, 42–43.) Tämän eri näkökulmien yhdistelemisen ja oman tutkimusalan mahdollisuuksien ja rajoitteiden välisen jännitteen kanssa joudutaan myös tämän tutkimuksen kohdalla tasapainoilemaan.

Vielä on huomioitava, että valtaosa emootio- ja affektitutkimuksesta keskittyy tunteiden välittymiseen kasvokkaisessa vuorovaikutuksessa. Von Scheve (2017, 41) näkee kuitenkin myös digitaalisen ja virtuaalisen median tarjoavan mahdollisuuksia affektin ja emootion relationaalisuuden ymmärrykselle. Teoreettisena haasteena hän näkee tällöin käsityksen affektista ”esidiskursiivisena” tai ”esikielellisenä”: jos tekstin ja kielen ymmärretään vaikuttavaan ruumiisiin, miten se tapahtuu, ellei merkityksen ja ymmärryksen välityksellä, Von Scheve (2017, 41) pohtii. Myös Paasonen (2017, 43) näkee tekstipohjaisen ilmaisun olevan muun viestinnän tavoin affektiivista. Hänen mukaansa esimerkiksi nettikeskustelujen tunnedyamiikoissa on kyse viestittävien asioiden, näkökulmien ja niiden välisten erojen lisäksi myös merkityksiä ohjailevien eleiden ja äänenpainojen poissaolosta.

Tämä on tärkeä huomio myös tämän tutkielman aineiston analyysia ajatellen, sillä aineisto pohjautuu ainoastaan keskusteluista tehdyille kirjallisille merkinnöille. Toisin kuin nettikeskustelut, tutkimusaineiston keskustelut ovat tapahtuneet kasvokkaisissa vuorovaikutustilanteissa. Vuorovaikutustilannetta keskeisesti ohjanneet eleet, ilmeet ja äänenpainot jäävät tällöin pois analyysista, mikä tulee ottaa huomioon lopputuloksen luotettavuutta analysoidessa.

3.3 Teoriaohjaava sisällönanalyysi aineiston analysoinnin menetelmänä

Valitsin aineiston analyysimenetelmäksi teoriaohjaavan sisällönanalyysin. Sisällönanalyysi sopii tutkimukseni analyysitavaksi, sillä olen kiinnostunut niistä merkityksistä, jotka tutkimusaineistosta löytyvät (ks. esim. Tuomi & Sarajärvi 2018, 117). Lisäksi sisällönanalyysi mahdollistaa aineiston järjestämisen tiiviiseen ja selkeään muotoon ilman sen sisältämän informaation katoamista (Strauss & Corbin 1998, sit. Tuomi & Sarajärvi 2018, 122). Tämä on hyödyllistä myös tämän tutkimuksen kohdalla aineiston ollessa suhteellisen laaja. Teoriaohjaava analyysi taas palvelee tutkimustani parhaiten, sillä on todennäköistä, että analyysiini vaikuttaa aiemmin hankittu tieto aiheesta. Teoriaohjaavassa analyysissä analyysiyksiköt valitaan aineiston pohjalta, mutta aikaisempi tieto toimii ohjaavassa ja auttavassa asemassa analyysissä. Pyrkimyksenäni ei kuitenkaan ole testata tiettyä teoriaa aineistolla tai antaa teorian yksin ohjata aineiston analyysia, joten myöskään teorialähtöinen analyysi ei palvele tutkimukseni tarkoitusta. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 108–110.)

Olen käyttänyt aineiston järjestämiseen Milesin ja Hubermanin (1994, sit. Tuomi & Sarajärvi 2018, 122–127) esittelemää mallia, jossa aineisto ensin redusoidaan eli pelkistetään. Olen kysynyt tekstiltä monia asioita, mutta peruskysymykseni on ollut, millaisia tunteita ilmastonmuutoksen hillintään liitetään. Toisena, tätä kysymystä täydentävänä kysymyksenä olen etsinyt vastauksia siihen, mitä merkityksiä löytyneille tunteille annetaan. Olen käynyt aineiston kokonaisuudessaan kahteen kertaan läpi etsien vastauksia näihin kysymyksiin, minkä seurauksena aineiston koko on rajautunut kuudenkymmenen eri keskustelun sisältöihin. Seuraavana vaiheena analyysissäni on ollut aineiston klusterointi eli ryhmittely, jossa olen etsinyt samankaltaisuuksia ja erilaisuuksia pelkistetyistä ilmauksista. Tämän seurauksena ovat muodostuneet alaluokat, minkä jälkeen aineiston luokittelua on jatkettu vielä pienempiin yläluokkiin. Viimeisenä vaiheena on ollut abstrahointi eli teoreettisten käsitteiden luominen. Tämä on tapahtunut siirtymällä aineistossa käytetyistä ilmauksista teoreettisiin käsitteisiin, mikä näkyy analyysin tuloksena muodostuneissa pääluokissa. (Ks. esim. Tuomi & Sarajärvi 2018, 122–127.)

Koska analyysini kohteena on ollut ainoastaan keskusteluiden pohjalta luodut tekstit, olen soveltanut analyysissäni vielä kulttuurintutkimuksessa käytettävää tulkintapaa, joka pohjaa tutkijan omaan

maailman, kulttuurin ja kielen ymmärrykseen eli hermeneuttiseen ja lingvistiseen kompetenssiin. Apon (1999, 103) mukaan tämä on hyödyllinen tulkintatapa, kun aineistona on nimenomaan tekstit eivätkä esimerkiksi itse tehdyt haastattelut tai havainnoinnit. Avaintekstien lähiluvun kautta tutkijan on mahdollista määritellä kirjoittajan ilmaisemat tunteet samoin kuin arkikommunikaatiossa: intuitiivisesti, omaan maailman- ja kielenymmärtämiseen nojaamalla. Tätä olen hyödyntänyt etsiessäni aineistosta viitteitä myös sellaisista tunteista, joita ei suoraan sanallisteta esimerkiksi ”suruksi” tai ”turhautumiseksi”. Tällainen tulkinta on mahdollista siksi, että kielenkäyttäjät – puhuja, kirjoittaja, ajattelija – ilmaisee niin tietoisia kuin tiedostamattomiakin asenteitaan tekemällä semanttisia valintoja ja käyttämällä erilaisia retorisia keinoja. Tällaiset ”merkit” välittyvät tulkitsijalle myös kirjoitetussa tai kirjalliseen muotoon siirretyssä aineistossa. (Apo 1999, 103–104.) Vaikka pyrkimyksenä tässä tutkimuksessa onkin ollut tavoittaa kielenkäyttäjän mahdollisimman alkuperäiset asenteet, on huomioitava, että maailma esittäytyy myös tutkijalle aina vain sen suhteen kautta, joka hänellä itsellään on tähän maailmaan (vrt. Alasuutari 2011, 60).

Analyysini lähtökohtana on ollut näkemys kognitioiden (eli uskomusten/käsitysten/tietosisältöjen) ja tunteiden kietoutumisesta toisiinsa. Lisäksi ymmärrän molemmissa olevan kyse merkityksistä. Kognitiiviseen sisältöön kietoutuvat tunteet olen ensin poiminut aineistossa esiintyvistä tunnesanoista. Myöhemmin olen laajentanut analyysini koskemaan myös niitä tunteita, jotka pystyn määrittelemään intuitiivisesti, omaan kulttuuriseen ja kielelliseen kompetenssiin nojaamalla. Olen ottanut analyysiini mukaan lisäksi tunteisiin liittyvän kontekstin eli sen millaisia merkityksiä ja uskomuksia tunteisiin aineistossa liitetään. Lopuksi olen kehystänyt löytämiäni tunteita tunteiden sosiologiassa kiinnostuksen kohteena olevilla ulottuvuuksilla minuudesta ja identiteetistä, kulttuurisista normeista, arvoista ja uskomuksista sekä sosiaalisesta rakenteesta. Tätä perustelen sillä, että hyödyntämäni kirjallisuuden pohjalta näiden kolmen ulottuvuuden käsitetään olevan keskeisessä yhteydessä tunteiden kokemiseen ja ilmaisemiseen. (Vrt. Apo 1999, 102, 104.)

3.4 Tutkimuksen luotettavuus ja eettiset kysymykset

Tutkielman aineisto on saatu käyttöön kyseisestä Erätauko-keskustelusta vastanneelta Sitran asiantuntijalta. Aineistoa on pyydetty käsittelemään niin, ettei keskusteluun osallistuneet tahot ole tunnistettavissa. Tässä olen noudattanut erityistä tarkkuutta, sillä keskusteluja järjestäneet tahot ovat julkisesti esillä kaikkien löydettävissä. Aineisto ei kuitenkaan alun perinkään ole sisältänyt kovin yksityiskohtaista tietoa keskusteluihin osallistuneista henkilöistä, joten ei ole syytä epäillä kenenkään henkilökohtaisten tietojen tai näkemysten päätymistä ”väärin käsiin” työni seurauksena.

Haasteena voi nähdä sen, ettei aineistoa ole kerätty tätä työtä varten. Sitran laatimassa kutsupohjassa (LIITE 3) todetaan, että ” [k]eskustelujen keskeiset konkreettiset oivallukset kootaan Erätaun sivuille kaikkien hyödynnettäväksi osoitteeseen www.eratauko.fi.” Mikäli tilaisuuden järjestäjät ovat käyttäneet kyseistä pohjaa ja osallistujat ovat sen lukeneet, on osallistujilla ollut tiedossa keskustelujen keskeisten oivallusten koonti julkiseen sijaintiin jo ennen keskusteluihin osallistumista. Lisäksi fasilitaattorit ovat oletettavasti selittäneet keskusteluun osallistujille sen, miksi keskustelussa tehtyjä oivalluksia kootaan ylös ja mihin käyttöön tiedot välitetään. On siis syytä olettaa, että keskustelujen oivallusten on tiedetty menevän julkiseen käyttöön. Tämä antaa perustelut aineiston käytölle anonymisoinnin ollessa asianmukaisesti hoidettua.

Toisena haasteena nostaisin esiin sen, että keskusteluja on ollut fasilitoimassa niin useita henkilöitä. Tämän seurauksena keskustelut ovat voineet muotoutua keskenään hyvinkin erilaisiksi. Lisäksi fasilitoija on pääosin itse ollut vastuussa siitä, miten tarkkaan hän noudattaa Sitran laatimaa ohjeistusta keskustelun vetämiseen liittyen. Fasilitoija on myös voinut ohjata keskustelua haluamaansa suuntaan, mikä on saattanut vaikuttaa voimakkaastikin keskustelujen sisältöön ja näin myös tutkimukseni tuloksiin. Lisäksi keskusteluista tehdyt yhteenvedot ovat fasilitoijan näkemyksiä siitä, mitkä ovat olleet keskustelun pääteemoja. Keskustelujen yhtenäisyyttä on kuitenkin etukäteen pyritty hallinnoimaan ohjeistusten avulla, minkä uskon tukeneen keskustelujen pysymistä asiassa ja keskenään melko saman sisältöisinä. Myös keskustelujen tasavertaisuuteen ja luotettavuuteen on ohjeistettu panostamaan, minkä oletan vaikuttaneen siihen, että ääneen on päässyt ja uskaltanut suuri osa keskusteluun osallistujista. Lisäksi suurin osa keskusteluista on raportoitu asianmukaisesti, mikä vihjaisi siitä, että annettua ohjeistusta on pyritty noudattamaan.

Tutkimuksen luotettavuutta pohdittaessa tulee huomioida keskustelujen kysymyksenasettelun mahdolliset vaikutukset tutkimustuloksiin. Kysymys ”mikä meitä estää toimimasta ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi” ohjaa pohtimaan nimenomaan niitä asioita, jotka ovat haasteellisia tai tuntuvat vaikealta. Tämäkin huomioiden todettakoon, että tutkimukseni tarkoitus ei ole tarjota kattavaa kuvaa kaikista ilmastonmuutoksen hillintään liittyvistä tunteista tai olla yleistettävissä kaikkiin suomalaisiin. Enemminkin pyrkimyksenä on olla jatkamassa ilmastonmuutokseen ja tunteisiin liittyvää keskustelua kuvaamalla tässä tietyssä aineistossa tärkeinä näyttäytyviä tunteita. Tutkimukseni tulokset eivät siis edusta minkään tietyn ryhmän tunteita, sillä aineistoni ei anna mahdollisuuksia tälle. Aineiston pohjalta tutkijan harteille jää liikaa tulkinnan varaa siinä, millaisista taustoista keskusteluihin osallistuneet ihmiset ovat. Varovasti yleistäen on kuitenkin mahdollista todeta keskusteluihin osallistuneiden koostuvan pääosin monin tavoin etuoikeutetuista henkilöistä. Useat ovat osallistuneet keskusteluihin työ- tai opiskelupaikallaan, mikä voi antaa viitteitä etuoikeutetusta asemasta. Lisäksi useiden keskustelujen monipuolinen ja syvä sisältö

toimii mielestäni merkkinä keskustelijoiden tiedollisesta ja kielellisestä kompetenssista. Ylipäänsä on oletettavaa, että keskustelutilanteisiin on osallistunut aiheesta valmiiksi kiinnostuneita ja aihetta jo aiemmin pohtineita henkilöitä. Nämä seikat antavat syyn pohtia sitä, missä määrin keskusteluihin osallistuneet ovat todellisuudessa olleet ”eri lähtökohdista”, kuten Sitran (2019a) tavoitteena oli ollut. Vielä huomioinarvoista on se, että aineistosta löytyviin tunteisiin ja niihin liitettyihin merkityksiin on vaikuttanut yhteiskunnallinen ja tilannekohtainen konteksti, jossa keskustelut on pidetty. Ensinnäkin keskustelut on pidetty ajankohtana, jota on edeltänyt IPCC:n ilmastoraportin julkaisu ja sen herättämä yhteiskunnallinen keskustelu ilmastonmuutoksen uhista ja ilmastonmuutoksen hillinnän mahdollisuuksista. Toiseksi, osa keskusteluista on keskenään tuntemattomien ihmisten joukolla pidettyjä, kun taas osassa keskusteluja kokoontuneena on mahdollisesti hyvin pitkältikin ajalta toisilleen tuttuja ihmisiä. Osa keskusteluista on saanut alkunsa orgaanisemmin, lähtien ehkä tietyn ryhmän yhteisestä kiinnostuksesta, kun taas osa keskusteluista on ollut virallisempia, esimerkiksi työpäivään kuuluvia ja täten osallistujille pakollisia keskusteluja. Osassa keskusteluista on ollut läsnä kuntien päättäjiä tai muita auktoriteeteiksi käsitettäviä henkilöitä, kun taas osa keskusteluista on jonkin tietyn vertaisryhmän sisällä pidettyjä. Nämä erilaiset ulottuvuudet ovat varmasti vaikuttaneet siihen, millaisia tunteita ja aiheita keskusteluissa on käsitelty. Tämä työ ei myöskään anna mahdollisuutta tutkia tarkemmin sitä, miten tietty sosiaalinen konteksti vaikuttaa tunteiden sanallistamiseen. Sen sijaan erilaisten osallistujajoukkojen mukana olo keskusteluissa voi rikastuttaa aineistoa tarjoten näkökulmia siihen, millaisia tunteita tämän päivän Suomessa ilmastonmuutoksen hillintään liittyy ja millaisia merkityksiä tunteille annetaan. Tässä työssä tarjottu kuva ilmastonmuutokseen liittyvistä tunteista ei siis missään nimessä ole kaiken kattava tai kokonaisvaltainen, mutta toivon mukaan se tarjoaa eräänlaisen ikkunan siihen todellisuuteen, jossa 2010-luvun lopussa Suomessa eletään.

4 TULOKSET JA ANALYYSI

Aineiston analyysia on siivittänyt tutkimuskysymys ”millaisia tunteita ilmastonmuutoksen hillintään liitetään?” Aineistossa ilmastonmuutoksen hillintä on yhdistetty johonkin keskusteluun osallistujille tärkeään aiheeseen, kuten esimerkiksi oman organisaation tai kunnan toimintaan. Aineisto antaa ymmärtää, että osassa keskusteluita fokus on tarkkaan rajattu valittuun aiheeseen ja mittakaavaan, kuten oman organisaation mittakaavaan. Kuitenkin useat keskustelut ovat vähemmän selvärajaisia sisältäen pohdintaa oman arjen ilmastotoimista aina globaaliin mittakaavaan saakka. Keskustelujen aiheesta (”mikä meitä estää toimimasta ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi?”) poiketen, keskustelut sisältävät jonkin verran pohdintaa myös siitä, mitä nyt jo tehdään ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi. Lisäksi keskustelut sisältävät paljon pohdintaa erilaisista ratkaisuista, joita ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi on tarjolla ja tarvitaan. Tämä näkyy myös aineistosta löytyvien tunteiden kohdalla. Tunteet liittyvät yhtäältä siihen, miten ne estävät ilmastonmuutoksen hillintää ja toisaalta siihen, miten niitä voi hyödyntää ilmastonmuutoksen hillinnässä. Analyysin tuloksena on muodostunut neljä pääluokkaa, joiden alle aineistosta löydetty tunteet sijoittuvat. Pääluokissa korostuu aineistonkin keskipisteessä oleva ajatus siitä, että ilmastonmuutoksen hillintää estää jokin. Aineistoa onkin tulkittu niin, että ilmastonmuutos ja sen hillintä nähdään uhkana niin (1) minäkäsitykselle (2) sosiaalisille suhteille, (3) käsityksille hyvästä elämästä kuin (4) sosiaalisille rakenteillekin. Seuraavana tarkastelun kohteena on se, miten nämä luokat tulevat aineistossa esiin ja mitä tunteita niihin liittyy. Analysoin löydettyjä tuloksia peilaten niitä tutkimukseni teoreettiseen viitekehykseen tunteista keskeisenä, sosiaalisen vuorovaikutuksen kautta rakentuvana inhimillisen todellisuuden osatekijänä.

4.1 Ilmastonmuutos uhkana minäkäsitykselle

Ihan liikkaa painotetaan yksilön henkilökohtaisia ratkaisuja näin valtavan suuressa asiassa. Yksittäinen ihminen kokee vaikeana ettei hänen pienillä päätöksillään ole merkitystä ja siksi jatkaa entiseen malliin. Ja oikeasti ratkaisujen tulee olla globaaleja. Niillä tulee vaikuttaa niihin, joiden teoilla on suuri merkitys. Suuryrityksen, sijoittajat, valtioiden johdot.

Aineistossa toistuu useasti ajatus ihmisen pienuudesta ilmastonmuutoksen edessä. Riittämättömyys ja merkityksettömyys kietoutuvat yhteen useissa pohdinnoissa siitä, mikä merkitys omilla teoilla lopulta on. Merkityksettömyyden kokemuksiin vaikuttavat lisäksi tietämättömyys siitä, mitkä teot vaikuttavat ja miten ne vaikuttavat. Merkityksettömyyden kokemuksista viestivät myös omien ja Suomen tekojen rinnastaminen yhteiskunnallisiin ja kansainvälisiin tekoihin. Pohdintaa herättää se, miten merkityksellisiä omat tai suomalaisten teot ovat näin suuren ongelman edessä.

Merkityksettömyyden ja riittämättömyyden kokemuksiin voi liittyä myös syyllisyyden tunteita, jotka mainitaan useaan otteeseen. Syyllisyyden ja/tai syyllistämisen nähdään saavan aikaan aiheen välttelyä ja vastareaktiota.

Pelko tuntee syyllisyyttä omista päästöistä voi aiheuttaa päästä-ongelman [sic] sysäämistä pois mielestä ja ilmastonmuutoksen väheksyntää ja asioista puhuvien kritisointia.

Haluan palata tähän miksi ahdistaa. Moralisointia ei juuri pitäisi käyttää koska tulee sellainen olo että millään omilla teoilla ei ole väliä. On siinä ristipaineessa, että kun yrittää tehdä jotain tulee toiselta puolelta kommenttia siitä mikä viherpiiperö on, ja toiselta puolelta tulee kommenttia että et tee riittävästi tai teet väärin.

Kuten edelliset poiminnat aineistosta osoittavat, ilmastonmuutoksen hillintään liittyvät tunteet eivät välttämättä ole toisistaan helposti erotettavissa. Linausten voi analysoida kertovan ilmastonmuutoksen hillintään liittyvästä epämääräisestä epämukavuuden tunteesta tai ahdistuksesta, jota eri tunteet yhdessä saavat aikaan. Tämä resonoi ympäristöahdistus-käsitteen kanssa, jota Pihkala (2019b, 69) kuvaa skaalana ”erilaisia vaikeita tuntemuksia, jotka nousevat merkittävässä määrin ympäristökriisistä ja sen uhasta.” Sen sijaan, että ilmastonmuutoksen hillintään liittyvä ahdistus nousisi ainoastaan ympäristökriisistä ja sen uhasta, näyttää se nousevan myös epämukavasta olostas suhteessa omaan itseensä. Ahdistukseen liittyvien vaikeiden tunteiden, kuten syyllisyyden (ks. esim. Pihkala 2019b, 28) voidaankin tulkita kertovan myös ihmisen tarpeesta johdonmukaisuuteen. Kun itsensä – refleksiivisyytensä kautta – ympäristöstä välittäväksi ihmiseksi käsittävä ihminen tulee ilmastonmuutoksen edessä aiempaa tietoisemmaksi epäjohdonmukaisuudestaan omien arvojen ja tekojensa välillä, voi tämä aiheuttaa ristiriitaisuutta omalle minuudelle ja identiteetille. Ristiriitaisen tunteen oman sisimmän ja ulkoisen toiminnan välillä voikin nähdä liittyvän länsimaiseen minuuskäsitykseen, jossa ulkoisten tekojen nähdään viestivän jotain siitä, mitä sisimmässä on (esim. Saastamoinen 2006, 170–171). Ilmastonmuutoksen hillinnässä johdonmukaisuuden kokemus voi olla erityisen vaikeaa saavuttaa länsimaisen elämäntapamme ollessa pitkälti ympäristöä kuormittavien raaka-aineiden, kuten fossiilisten polttoaineiden varaan rakennettua. Elämäänsä rehellisesti ja laajasti tarkasteleva yksilö törmää väistämättä ristiriitoihin oman minäkäsityksensä, arvojen ja jokapäiväisten toimiensa välillä. Laajemmin riittämättömyyden, merkityksettömyyden ja syyllisyyden tunteiden voidaan nähdä heijastavan yksilön sisäisiä kulttuurisia käsityksiä oikeasta ja väärästä käyttäytymisestä, kun yksilö ei koe pystyvänsä täyttämään sisäistämäänsä ihanteita (vrt. Näre 10–11.) Riittämättömyyden ja syyllisyyden tunteita voi tarkastella myös ympäristöhallinnan näkökulmasta: ihminen on omaksunut yhteiskunnan odotukset aktiivisesta ympäristöstä huolehtivasta

toimijasta, ympäristökansalaisesta, muttei koe pystyvänsä toteuttamaan kaikkea sitä, minkä hän ajattelee hartioilleen jäävän (vrt. Åkerman 2014, 27).

Vaikka kommentteissa esiintyy näkemys syyllisyyden hyödyllisyydestä ilmastonmuutoksen hillinnässä, on niissä vahvemmin esillä ajatus syyllisyyden haitallisuudesta. Syyllisyyden sijaan kaivataan mahdollisuutta olla ylpeä omista teoista. Syyllisyyttä, riittämättömyyttä ja merkityksettömyyttä myös halutaan helpottaa. Olen tulkinnut aineistossa esiintyvät kommentit, kuten ”ei tarvitse olla täydellinen”, ”pitää olla armollinen itselle” ja ”pienikin ekoteko on hyvä alku” mahdollisina pyrkimyksinä saada helpotusta koettuun riittämättömyyteen. Lisäksi omien ja Suomen tekojen merkityksettömäksi kokemista ja siitä puhumista voi tarkastella myös kulttuurisena näkökulman valikoivuutena. Kun verrataan suomalaisten tekemiä ilmastotekoja muiden, ”oikeasti saastuttavien” maiden toimiin, voi kyseessä olla pyrkimys hallita omia epämiellyttäviä tunteita, kuten syyllisyyttä. Vetoamalla siihen, miten omat teot eivät kuitenkaan ole merkityksellisiä suhteutettuna muiden tekoihin tai ilmastonmuutoksen massiivisuuteen, on mahdollista saada helpotusta itseä vaivaavaan syyllisyyteen. (Vrt. Norgaard 2011, 163).

Merkityksettömyyden pohdintojen rinnalla esiintyy kuitenkin myös toinen näkökulma, jossa korostuu ajatus jokaisen ihmisen pientenkin tekojen merkityksellisyydestä:

“Mitäs me täällä, kun meitä on niin vähän? Voiko muka 5 miljoonaa [sic] ihmistä vaikuttaa jotenkin globaalissa mittakaavassa?” Suomi on ymmärrettävä osana globaalia maailmaa, suurempaa kokonaisuutta, jossa yksittäisillä teoilla on merkitystä.

Analysoin tällaisten kommenttien kertovan merkityksellisyyden kokemuksesta, jota ilmastonmuutoksen hillintään voi liittyä. Ihminen on voinut omaksua kulttuurisen käsityksen yksilöstä valintojensa kautta vaikuttavana toimijana. Ilmastonmuutoksen hillinnän kautta yksilö voi myös rakentaa omaa minuuttaan ja identiteettiään. Tekemällä tekoja ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi, yksilö voi esimerkiksi rakentaa itsestään kuvaa ympäristöystävällisenä ihmisenä tai kunnan kansalaisena.

Keskittyminen siihen, mitä on mahdollista tehdä, voidaan tulkita myös pyrkimyksenä siirtää huomiota pois epämiellyttävistä aiheuttavista ajatuksista. Norgaard (2011, 128) tulkitseekin omassa tutkimuksessaan tätä huomion siirtämistä juuri yksilön pyrkimyksenä kontrolloida epämiellyttävälle tiedolle altistumista. Toivetta positiivisille tunteille ja suhtautumiselle esiintyy aineistossa myös eksplisiittisesti. Pyrkimyksen kokea positiivisia tunteita ja välttää negatiivisia tunteita voi nähdä myös laajemmin ihmisen käyttäytymistä ohjaavana (esim. Turner & Stets 2005, 290). Kaiken kaikkiaan ihminen voi joutua ilmastonmuutoksen edessä pohtimaan uudelleen omia käsityksiään itsestään ja

tekemään identiteettityötä. Tähän prosessiin liittyy myös vaikeita tunteita, joita voidaan pyrkiä helpottamaan eri keinoin.

4.2 Ilmastonmuutos uhkana sosiaalisille suhteille

Ristiriitatilanteissa ”menee mykäksi”. Ystävien menettämisen pelko aiheuttaa tietoista välinpitämättömyyttä ottaa esim. edes kantaa tietynlaiseen ilmastovahingolliseen toimintaan.

Ammatillinen profiili voi estää ilmastoasioihin vaikuttamista koska pelätään leimaantumista.

Ilmastonmuutoksen hillintä esitetään keskusteluissa potentiaalisena uhkana omalle ryhmään kuulumiselle ja statukselle. Ulosjäämisen ja leimautumisen pelko käsitetään uhkana esimerkiksi silloin, jos suhtautuu ilmastonmuutoksen hillintään liian innokkaasti. Myös statuksen pohditaan vaikuttavan siihen, miten ilmastonmuutokseen hillintää koetaan voivan toteuttaa. Konkreettisina pelon kohteina ovat niin ilonpilaajan ja ”viherpiiperön” leiman saaminen kuin ystävien tai aseman menettäminenkin. Omassa ”kuplassa” oleminen koetaan helpoksi, kun taas oman ryhmän silmissä epäilyttävä toiminta koetaan omaa asemaa uhkaavana.

Nämä pohdinnat kiteytyvät kysymyksiin siitä, ”kuka minä olen” ja ”keitä me olemme”. Pohdinnoissa korostuu tarve tulla tunnustetuksi toisten ihmisten taholta. Muiden ihmisten silmissä tunnustetuksi tulemisessa onkin kyse ennen kaikkea identiteetistä. Esimerkiksi symbolisen interaktionismin edustajat näkevät ihmisten odottavan sitä, että heidän identiteettinsä tulee vahvistetuksi ja tuetuksi muiden tilanteessa olevien ihmisten taholta, ja tämän toteutuessa syntyy positiivisia tunteita. Negatiivisia tunteita taas aiheutuu siitä, mikäli muut eivät vahvista tai tue yksilön identiteettiä. (Turner & Stets 2005, 290–291.) Aineistossa ilmastonmuutoksen hillintään innokkaasti suhtautumisen nähdään vaarantavan tunnustetuksi tulemistä sellaisena kuin muiden silmissä haluaisi näyttäytyä – toisin sanoen, ilmastonmuutoksen hillinnän nähdään olevan potentiaalisena vaarana yksilön identiteetille. Tämä näyttäytyy aineistossa ulosjäämisen ja leimautumisen pelkona.

Saavuttaakseen johdonmukaisuuden omien ja muiden antamien identiteettimerkitysten välille, yksilö saattaa esimerkiksi sopeuttaa käytöstään nähdäkseen, suhtautuvatko muut sen jälkeen identiteettiä vahvistavalla tavalla (em.). Aineistossa esiintyvä toive saada vertaistukea ilmastonmuutoksen hillintään samalla innolla tai vakavuudella suhtautuvilta ihmisiltä voisikin toimia mahdollisuutena saada vahvistusta omalle identiteetille, mikäli vahvistusta on vaikea löytää omista jo olemassaolevista sosiaalisista suhteista. Vertaistuki voisi samalla tuoda helpotusta ilmastonmuutokseen liittyviin vaikeisiin tunteisiin.

Erilaiset näkemykset saa silmät aukeamaan. Ilmastonmuutoksen torjumisen pitää olla hauskaa ja palkitsevaa. Yhdessä jakaminen helpottaa ilmastoahdistusta ja tuo uusia ideoita.

Aikaisemmin olin yksilö tässä firmassa näiden ajatusten kanssa. Tämän dialogin jälkeen meitä on porukka ja porukassa on voimaa. Yksilöiden erilaisesta osaamisesta saadaan muodostettua vaikuttavampia ratkaisuja.

Lisäksi kaipaus yhteyteen ja yhdessä tekemiseen korostuvat kommentteissa kiitollisuudesta järjestetyistä keskusteluista ja toiveesta samankaltaisille tilaisuuksille myös jatkossa. Kaipauksena korostuu myös vertaisryhmän tuen saaminen päätöksiin ja tekoihin. Aineisto antaakin kuvan siitä, että ilmastoasioiden kanssa koetaan olevan yksin ja erilaisia. Yhteiset keskustelut herättelivät käsittämään, että ”meitä on muitakin”. Monet keskusteluista näyttävätkin palvelleen tarvetta kokea yhteenkuulumista ja toisten silmissä arvostetuksi tulemistä myös ilmastoasioiden saralla.

Aineistosta on tulkittavissa myös kulttuurisia mielikuvia, joita liitetään ympäristöarvoja omaavaan ihmiseen. Luonnosta välittävä ihminen voidaan nähdä ”viherpiiperönä”, kummajaisena – sellaisena, jonka mainetta tulisi pyrkiä välttämään. Ihmisen identiteettityö voikin muodostua erityisen haasteelliseksi, kun erilaiset sosiaaliset roolit vaativat ihmiseltä erilaisia asioita.

Lisäksi aineistosta löytyy viittauksia, joissa konkretisoituu se, miten kulttuuriset normit vaikuttavat sosiaalisessa vuorovaikutuksessa:

Tajusin, että miten paljon sitä vähättelee omia tunteita ilmastonmuutos kysymyksiä ajatellen. Täytyy opetella rohkeutta seisoa omien valintojen takana ja näyttää suru tai muu synkempi tunne tilanteissa joissa joku on esim. lentämässä etelään tai syömässä lihaa tms.

Keskustelijat miettivät, miten kertoa aiheesta syyllistämättä. Ilmastoystävällisyydestä pitäisi muodostua normi.

Ensimmäinen lainaus korostaa kulttuurisia tunnenormeja liittyen lentämiseen ja lihan syömiseen. Näihin asioihin on pitkään liitetty positiivisia tunteita ja mielikuvia, joten negatiivisten tunteiden näyttäminen voi tuntua normista poikkeamiselta (vrt. objektiminä). Sama ajatus korostuu toisessa lainauksessa liittyen siihen, miten aiheesta tulisi puhua. Ilmastoasioiden esille nostamisen keskustelussa koetaan herättävän syyllisyyttä ja kiusaantumista, mikä näkyy myös tämän alaluvun ensimmäisessä lainauksessa ”mykäksi” menemisestä.

Edellä käydyt pohdinnat kertovat niistä tavoista, joilla ilmastonmuutos ja sen hillintä voidaan kokea uhkana sosiaalisille suhteille. Ilmastoystävällisyyden muodostuminen normiksi nähdäänkin aineistossa tarpeellisena, jotta aihe ei enää herättäisi yhtä vahvaa vastakkainasettelua. Toisaalta

syllisyyden heräämisen voidaan tulkita kertovan siitä, että jotain on jo tapahtunut – ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi tehtävät toimet nähdään (ainakin joissain konteksteissa) kulttuurisesti hyvinä asioina, jolloin toimimattomuus ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi herättää syyllisyyttä. Seuraavassa alaluvussa käsitelläänkin tarkemmin näkemystä kulttuuristen normien ja käsitysten vaikutuksesta ilmastonmuutoksen hillintään.

4.3 Ilmastonmuutos uhkana käsityksille hyvästä elämästä

Seuraavaksi mietittiin, mikä sisältyy hyvään elämään. Koettiin että matkailun ja liikkumisen olevan [sic] monelle hyvän elämän mittari. Toisaalta koettiin hyväksi, että ollaan tekemisissä ihmisten kanssa ympäri maailman. Nähtiin siitä opittavan paljon. Mutta matkailuun liittyvän ympäristökuorman nähtiin olevan kohtuuton.

Sosiokulttuurinen ilmapiiri ja asenne estää meitä vaihtamasta lentomatkaa johonkin muuhun. Lentämisen pitäisi olla noloa.

Suurin syy olla muuttamatta omaa lähestymistäni on pelko luopua elämäntavoista.

Keskusteluissa toistuu pohdinta kulttuuristen asenteiden, arvojen ja ilmapiirin vaikutuksesta siihen, miten ilmastonmuutoksen hillintään suhtaudutaan. Lisäksi olen analysoinut luopumisen ja muutoksen pelkoa käsittelevien kommenttien kertovan siitä, että kulttuuristen käsitysten hyvästä, tavoiteltavasta elämästä koetaan olevan uhattuna. Kulttuuriset uskomukset hyvästä elämästä heijastuvat myös identiteettiin, kuten edellä on jo vihjattu. Identiteettiä rakennetaan ostamalla erottautumiseen ja samastumiseen vaadittavat symbolit ja tunnusmerkit (Saastamoinen 2006, 177). Kun tavoiteltu asema on saavutettu ja identiteetti siihen tiukasti liitetty, voidaan asemaan liittyvistä symboleista, kuten esimerkiksi autosta tai lentomatkailusta luopuminen kokea uhkana omalle identiteetille. Tämä uhka voi synnyttää ihmisissä pelkoa muutosta ja luopumista kohtaan.

Aivan kuin vastauksena tähän huoleen esitetään aineistossa tarve kulttuuristen arvojen muutokselle. Jos ympäristöystävällisyydestä saataisiin uusi trendi (mikä näkemykseni mukaan on jo jossain määrin toteutunut), olisi mahdollista ylläpitää omaa asemaa muuttaen vain erottautumisen ja samastumiseen vaadittavia symboleja ympäristöystävällisempään suuntaan. Tähän liittyen aineistossa korostuu toiveet positiivisemmalle ajattelu- ja puhetavalle liittyen ilmastonmuutoksen hillintään.

Ajatusmalli on luopumis- eikä muutoskeskeinen. Rakennetaan uusi ja kestäväällä periaatteella toimiva yhteiskunta, eikä mietitä mistä kaikesta on luovuttava.

Suurin este muutokseen on uhka ja negatiivisuus. Asiat pitäisi nähdä positiivisuuden kautta, esim. vegaanius ei ole kärsimystä.

Kommenteissa siis toivotaan kestävydestä ”uutta normaalia” ja ilmastotekojen ympärillä käytävään keskusteluun positiivisempaa sävyä. Lisäksi esiintyy toiveita asenteisiin vaikuttamisesta ja asenneilmapiirin muutoksesta. Tämän voi nähdä kielivän siitä, että joidenkin asenteet nähdään ongelmallisina. Keskusteluissa onkin puhuttu esimerkiksi saavutettuihin etuihin jumissa olevista ”asenneongelmallisista aikuisista”, joita verrattiin valveutuneisiin nuoriin.

Asenteisiin vaikuttamisen tärkeys korostuu kommenteissa myös hauskuuden, ilon ja positiivisuuden merkityksen esiin nostamisena. Kulttuuristen käsitysten ilmastonmuutoksen aiheuttamasta vaatimuksesta luopua asioista toivotaan muuttuvan esimerkiksi sitä kautta, että ympäristöystävällisyydestä tulee trendi, asioista puhutaan positiivisemmin ja saamme enemmän onnistumisia esimerkiksi kannustamaan muutokseen. Kaiken kaikkiaan keskusteluissa korostuu tarve kulttuuristen arvojen muutokselle: käsitys hyvinvoinnista pitäisi päivittää koskemaan ensisijaisesti muuta kuin talouteen ja omistamiseen liittyviä puolia. Tämä johdattelee tarkastelemaan seuraavaksi sitä, miten aineistossa esitetään näkemyksiä sosiaalisia rakenteita, kuten poliittista järjestelmää kohtaan, ja mitä tunteita näihin näkemyksiin liitetään.

4.4 Ilmastonmuutos uhkana sosiaalisille rakenteille

Kierrätyksen helppous; valintojen ja kierrätyksen pitää olla helppoa ja realistisesti mahdollisia niin taloudellisesti kun [sic] ajankäytöllisesti sekä saavutettavuuden näkökulmasta.

miten [sic] varmistetaan, että ilmastotalkoiden taakka jakautuu tasaisesti? Miten tietyt politiikkatoimet perustellaan ja miten vältetään epätasa-arvoisuuden (eri alueiden ja eri tuotantosuuntien välillä) lisääntyminen, kun kehitetään uusia ratkaisuja?

Keskusteluissa korostuvat tunteet liittyen sosiaaliseen rakenteeseen sisältävät niin oikeudenmukaisuuteen kuin poliittiseen järjestelmäänkin liittyviä tunteita. Oikeudenmukaisuuteen liittyvät tunteet näyttäytyvät keskusteluissa ilmauksina siitä, toteutuvatko osallisuus, oikeudenmukaisuus ja tasa-arvo ilmastonmuutokseen liittyvässä päätöksenteossa. Keskusteluissa pohditaan ilmastonmuutoksen vaikutuksia lapsiin sekä moninaisuuden kunnioittamisen ja osallisuuden lisäämisen tärkeyttä liittyen ilmastonmuutoksen hillintään. Oikeudenmukaisuuden tunteiden mukana oloa korostavat myös kommentit eri alueiden huomioimisen tärkeydestä ilmastonmuutoksen hillintään liittyvissä keskusteluissa ja toimissa.

Turhautuminen poliittista järjestelmää kohtaan esiintyy aineistossa suoraan ilmaistuna, mutta myös rivien välistä luettavana. Yhteiskunnallisten tavoitteiden – talouskasvun lisäämisen ja kestävyysden huomioimisen – nähdään olevan ristiriidassa keskenään. Esimerkiksi eräässä kommentissa todetaan talouden ohjaavuuden aiheuttavan kannustamattomuutta ilmastonmuutoksen hillintää kohtaan. Viestit siitä, mitä tulisi tehdä ja kenen tulisi tehdä mitään, esitetään useissa kommentteissa ristiriitaisina. Yksilöille nähdään kasautuvan liikaa vastuuta etenkin, kun luotettavan ja helpon tiedon saaminen on niin vaikeaa. Poliitikoilta taas nähdään puuttuvan uskallusta tehdä rohkeita päätöksiä ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi. Näistä ajatuksista ja tunteista viestivät esimerkiksi seuraavat poiminnat keskusteluista. Ensimmäinen lainaus on erään keskusteluun osallistuneen vastaus kysymykseen siitä, mikä itseä estää ryhtymästä ilmastoystävällisiin tekoihin saman tien:

Ilmastonmuutoksen hillitsemisyrietykset tuntuvat yhteiskunnassa / maailmassa - joka pyörii kulutuksella - turhilta. Ei siis ettei siihen olisi halua yksilötasolla mutta en näe toimieni vaikutuksia.

Ympäristön puolesta tehdään esim. eduskuntatason puolesta tavoitteita, mutta ei ole aikaa/resursseja/kiinnostusta näiden tavoitteiden eteen pitkäaikaisessa työskentelyssä. Päättäjät lupaavat kaikkea, mutta tarvittavia toimia ei ole uskallusta tehdä.

Markkinatalous ohjaa. Mukavuus näkyy myös politiikassa, lyhytaikaisilla päätöksillä saa äänestäjiä. Kukaan ei uskalla tehdä sellaista vaalikampanjaa joka pelastaisi maapallon, koska se olisi ikävä kampanja.

Yksilö voikin kokea olevansa useiden erilaisten hallintayritysten kohteena ja kokea avuttomuutta ristiriitaisten odotusten edessä. Erilaisten tavoitteiden, vaatimusten ja mielihalujen keskellä yksilö toivoo, ettei ilmastonmuutokseen liittyvät valinnat ja toimet kasaudu vain yksilön hartioille. (Vrt. Åkerman 2014, 27.) Yksilöiden vastuuttamisen sijaan toivotaan rohkeita poliittisia päätöksiä, oikeaa, riippumatonta ja konkreettista tietoa sekä yhteisiä pelisääntöjä päätöksentekoa helpottamaan. Kaiken kaikkiaan toivotaan sekä mahdollistavia rakenteita että erilaista tukea ja ohjausta, jotta ilmastonmuutoksen hillintä helpottuisi yhteiskunnan eri tasoilla.

Ei ole aikaa pohtia onko italialainen muovin kääritty luomutomaatti suomalaista kasvihuonetomaattia parempi.

Ilmastokriisin hillintä vaatii sitä, että se on tavalliselle ihmiselle helppoa, tuo säästöjä, tuntee kuuluvansa porukkaan, ei vie aikaa.

Ilmastonmuutoksen hillinnän kokeminen vaikeaksi liitetään myös siihen, että yhteiskunnallisessa keskustelussa jää puuttumaan kuva toisenlaisesta, vaihtoehtoisesta tulevaisuudesta, joka loisi toivoa

ja siivittäisi toimimaan paremman tulevaisuuden eteen laajemmalla tasolla. Nämä viimeiset pohdinnat kiteyttävätkin aineistosta vahvasti heijastuvan näkemyksen yksilöiden kokemasta voimattomuudesta ilmastonmuutoksen edessä. Samaan aikaan niissä korostuu näkemys ilmastonmuutoksen pakottavuudesta toimia. Nämä seikat yhdessä sen kanssa, ettei sosiaalisten rakenteiden koeta edistävän ilmastonmuutoksen hillintää, selittävät hyvin sitä, miksi ilmastonmuutokseen ja sen hillintään liittyy niin paljon tunteita.

Ei tarvita muuttaa kuin yksi asia: kaikki. Aikataulukin on helppo: heti.

On helppoa todetta, että ratkaisut on ja voidaan valita ja aloittaa [sic] heti. Ongelma tuntuu niin laajalta, että mikään toimi ei tunnu riittävältä. Usko kansaan ja ihmisiin horjuu. Usko oikeaan tietoon horjuu.

Ison yhteiskunnallisen utopian puuttuminen ilmastokeskustelusta, jolloin painotetaan yksittäisiä keinoja. Vaikeus tavoitella hyvää elämää ja tehdä muutoksia arjessa, koska iso utooppinen tavoite puuttuu.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksessa on tarkasteltu sitä, millaisia tunteita ilmastonmuutoksen hillintään liitetään. Aiemman tutkimuksen pohjalta on perusteltua väittää ilmastonmuutoksen herättävän monenlaisia, ensisijaisesti vaikeita tunteita, joista voidaan käyttää yleiskäsitettä 'ilmastoahdistus'. Jäsentymättöminä tunteet voivat vaikuttaa negatiivisesti yksilön elämään ja tärkeää olisikin löytää tiloja tunteiden käsittelyyn. Se, mitä tunteita on lupa tuntea ja ilmaista on kuitenkin tiukasti kytköksissä kulttuuriseen ja sosiaaliseen kontekstiin. Tässä tutkimuksessa erityisen kiinnostuksen kohteena onkin ollut tunteiden sosiaalinen ja kulttuurinen ulottuvuus. Tutkimusta viitoittamaan on käytetty muun muassa tunteiden sosiologiassa esiintyvää näkemystä siitä, että tunteet ja niihin liittyvät normit ja uskomukset muotoutuvat ajallisesti ja paikallisesti yksilön ja yhteisön välisessä vuorovaikutuksessa. Tunteisiin, niiden kokemiseen ja ilmaisemiseen vaikuttavat siis kaiken kaikkiaan niin erilaiset yksilölliset tekijät, ympäröivä kulttuuri kuin sosiaaliset rakenteetkin.

Ilmastonmuutoksen hillintään liittyviä keskusteluja analysoimalla on löydetty neljään eri pääluokkaan asettuvia tunteita. Ensimmäiseen pääluokkaan kuuluvat tunteet liittyvät pääasiassa oman itsen ja omien tekojen suhteuttamiseen ilmastonmuutoksen kokoiseen haasteeseen. Merkityksettömyys, riittämättömyys ja syyllisyys kuvaavat sitä, miten omat teot koetaan liian vähäisiksi. Toisaalta esiin pääsee myös toisenlainen ääni, jossa korostuu jokaisen teon merkityksellisyys. Toisessa pääluokassa korostuu tunteiden sosiaalinen ulottuvuus. Tunteina korostuvat toisaalta pelko ulosjäämisestä ja leimautumisesta sekä toisaalta kaipaus yhteyteen ja vertaistukeen. Kolmannessa luokassa korostuvat kulttuurisiin käsityksiin ja arvoihin liittyvät tunteet. Toisaalta pelätään luopumista siitä, mikä käsitetään kulttuurisesti hyvänä ja tavoiteltavana, toisaalta korostetaan tarvetta kulttuuriselle muutokselle, jossa luopumisajattelun sijaan keskityttäisiin positiiviseen ja rohkaisevaan tapaan suhtautua ilmastonmuutoksen hillintään. Viimeisessä pääluokassa on esitelty sosiaalisiin rakenteisiin, erityisesti oikeudenmukaisuuteen ja poliittiseen järjestelmään liittyviä tunteita. Näitä ovat esimerkiksi turhautuminen yhteiskunnan ristiriitaisiin tavoitteisiin ja huoli siitä, pääsevätkö kaikki osallisiksi ilmastonmuutoksen hillintään liittyvään keskusteluun ja päätöksentekoon.

Lähes kaikki aineistosta esiin nousseet tunteet liittyvät näkemyksiin siitä, mitä ”pitäisi tehdä” yhteiskunnan eri tasoilla mutta mitä ei kuitenkaan tehdä. Tämän voi tulkita kertovan odotusten ja kokemusten välisestä ristiriidasta, minkä nähdään johtavan negatiivisiin tunteisiin (ks. esim. Turner & Stets 2005, 209.) Analyysin tuloksena löytyneet tunteet siis liittyvät pitkälti erilaisiin odotuksiin ja toiveisiin, jotka eivät ole täyttyneet tai uhkaavat olla täyttymättä yksilön omassa elämässä ja itselle merkityksellisessä sosiaalisessa kontekstissa. Odotukset ovat voineet muotoutua esimerkiksi yksilön

aiempien kokemusten seurauksina, sosiaalisten suhteiden kautta ja ympäröivän yhteiskunnan ja kulttuurin välityksellä. Odotukset liittyivät ensinnäkin omaan itseen, näkemyksiin siitä, ”millainen haluaisin olla” tai ”millainen minun kuuluisi olla”. Ihminen voi kokea toimivansa omia arvojaan, minuuttaan ja identiteettiään vastaan, mikä synnyttää riittämättömyyden ja syyllisyyden kaltaisia hankalia tunteita: itselle tärkeä asia, luonto, on nyt suuren uhan edessä ja ihminen kokee olevansa väistämättäkin osasyynä vallitsevaan tilanteeseen. Ristiriitaisuutta aiheuttanee se, että yksilö voi kokea samaan aikaan monenlaisia odotuksia. Samalla kun haluaisi itse toimia ympäristöä kunnioittaen, voi pelätä pettävänsä itselle merkityksellisten toisten odotukset itsestä esimerkiksi tietyn statusryhmän edustajana. Toisaalta ristiriitaa aiheutuu myös siitä, että vaikka ilmastonmuutoksen hillinnän toteuttaminen arjessa voidaan kokea tavoiteltavana, koetaan se myös haastavaksi ilman riittävää valintoja helpottavaa sosiaalista ja yhteiskunnallista tukea.

Kuten aiempi tutkimus on jo osoittanut, myös tässä tutkimuksessa ilmastonmuutos ja sen hillintä näyttäytyvät ihmisille jossain määrin jäsentymättöminä asioina. Ongelman suuruus ja erilaiset ristiriitaiset tunteet, joita ilmastonmuutoksen hillintään liittyy näyttävät aiheuttavan myös aiheen välttelyä. Tämän voi nähdä olevan linjassa Norgaardin (2011) aiemman tutkimuksen kanssa. Toisaalta tutkimukseni osoittaa, että tunteita ei ainoastaan vältellä, vaan niistä myös puhutaan. Vaikka keskustelujen aihe, ”mikä meitä estää toimimasta ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi”, ei varta vasten ole ohjannut keskustelemaan tunteista, sisältävät keskustelut yllättävän paljon pohdintaa myös niistä. Arvioin tämän olevan yhteydessä siihen, että ilmastonmuutokseen liittyvät tunteet ovat olleet viime vuosina esillä julkisessa keskustelussa. Tätä kautta ihmiset ovat voineet tulla tietoisiksi näistä tunteista. Lisäksi ilmastotunteiden esillä olo on voinut tehdä niiden kokemisesta ja niistä puhumisesta aiempaa hyväksyttävämpiä. Tutkimus on myös muilta osin tarjonnut ikkunoita siihen, miten tunteet minuuteen ja identiteettiin kietoutuneina ovat tiiviissä vuorovaikutussuhteessa ympäröivän sosiaalisen todellisuuden kanssa. Minuuden ja identiteetin, ympäröivän kulttuurin ja sosiaalisten rakenteiden merkitys tulevat kaikki esiin siinä, millaisia tunteita ilmastonmuutoksen hillintään liitetään.

Laajemmassa tutkimuksessa samaa aineistoa voisi hyödyntää kiinnittämällä tarkempaa huomioita myös siinä esiintyviin muihin ulottuvuuksiin, joiden nähdään estävän toimintaa ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi. Vielä jatkossa olisi mielenkiintoista selvittää, miten tavallisia tässä tutkimuksessa löydetty tunteet ovat yhteiskunnassa laajemmin. Jos esimerkiksi turhautumisen tunteet yhteiskunnallisiin rakenteisiin liittyen ovat laajasti jaettuina, voi tällä olla seurauksia sitoutumiselle yhteiskunnalliseen järjestelmään. Koska tunteet voivat toimia yhteiskunnallisen muutoksen moottoreina, olisikin tärkeää tutkia tarkemmin ilmastonmuutokseen liittyvien tunteiden yhteyttä yhteiskunnallisiin prosesseihin. Kiinnostavaa olisi myös tarkastella sitä, kenen tunteet tulevat

kuulluiksi. Jatkotutkimuksen kohteena voisi olla esimerkiksi sukupuolen ja iän merkityksen tarkasteleminen siinä, millaisia tunteita ilmastonmuutokseen ja sen hillintään liitetään. Lisäksi on tärkeää kiinnittää huomiota vähemmän etuoikeutettujen ryhmien huomioimiseen ilmastonmuutokseen liittyvässä tunnetutkimuksessa niin Suomessa kuin maailmalla laajemminkin. Tutkimuksen tulisikin keskittyä myös sinne, missä myös ilmastonmuutoksen vaikutukset tuntuvat kaikkein voimakkaimmin.

LÄHTEET

Alasuutari, Pertti (2011) *Laadullinen tutkimus 2.0* (4. uud. painos). Tampere: Vastapaino.

Apo, Satu (1999) Alkoholit ja kulttuuriset tunteet. Teoksessa Sari Näre (toim.) *Tunteiden sosiologiaa 2. Historiaa ja säätelyä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 101–144.

Cromby, John & Nightingale, David (1999) What's wrong with social constructionism? Teoksessa David Nightingale & John Cromby (toim.) *Social constructionist psychology*. Buckingham: Open University Press, 1–20.

Goffman, Erving (1963) *Stigma: notes on the management of spoiled identity*. Englewood Cliffs: Prentice-Hall.

Hurrelmann, Klaus (1988) *Social Structure and personality development: the individual as a productive processor of reality*. Cambridge: Cambridge University Press.

Kalliola, Satu (2009) Herbert Blumer: symbolinen interaktionismi. Teoksessa Vilma Hänninen, Jukka Partanen & Oili-Helena Ylijoki (toim.) *Sosiaalipsykologian suunnannäyttäjiä*. Tampere: Vastapaino, 325–346.

Lemmings, David & Brooks, Ann (toim.) (2014) *Emotions and social change: historical and sociological perspectives*. New York: Routledge.

Miles, Matthew & Huberman, A. Michael (1994) *Qualitative data analysis*. (2. painos). Los Angeles: SAGE.

Myllyniemi, Sami (toim.) (2017) *Katse tulevaisuudessa: Nuorisobarometri 2016*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.

Norgaard, Kari Marie (2011) *Living in denial: Climate change, emotions, and everyday life*. Cambridge: MIT Press.

Näre, Sari (1999) Tunteiden sosiologia yhteiskuntatutkimuksen kentässä. Teoksessa Sari Näre (toim.) *Tunteiden sosiologiaa 1. Elämyksiä ja läheisyyttä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 9–15.

Paasonen, Susanna (2017) Affekti suhteina ja intensiteettinä. *Tieteessä Tapahtuu*, 35(2), 42–43. Noudettu osoitteesta <https://journal.fi/tt/article/view/62067> 25.11.2019.

Pihkala, Panu (2017) Päin helvettiä? Ympäristöahdistus ja toivo. Helsinki: Kirjapaja.

Pihkala, Panu (2018) Johdatus ympäristöahdistukseen: Ympäristöongelmien psyykkiset vaikutukset. *Tieteessä Tapahtuu*, 36(6), 31–38. Noudettu osoitteesta <https://journal.fi/tt/article/view/76489> 21.10.2019.

Pihkala, Panu (2019a) Ilmastoahdistus ja sen kanssa eläminen. MIELI Suomen Mielenterveys ry. https://mieli.fi/sites/default/files/materials_files/ilmastoahdistusraportti-mieli2019-web.pdf. Viitattu 20.9.2019.

Pihkala, Panu (2019b) Mieli maassa? Ympäristötunteet. Helsinki: Kirjapaja.

Quist-Adade, Charles (2018) Symbolic interactionism: the basics. Wilmington: Vernon Press.

Saastamoinen, Mikko (2006) Minuus ja identiteetti tutkimuksen haasteina. Teoksessa Pertti Rautio & Mikko Saastamoinen (toim.) Minuus ja identiteetti: sosiaalipsykologinen ja sosiologinen näkökulma. Tampere: Tampere University Press, 170–180.

Salmela, Mikko (2017) Affektiivinen käänne: Yksi vai monia? Käsitteellisiä ja metodologisia pohdintoja. *Tieteessä Tapahtuu*, 35(2), 32–35. Noudettu osoitteesta <https://journal.fi/tt/article/view/61405> 25.11.2019.

Sitra (2019a) Yli tuhat suomalaista dialogissa ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi. <https://www.sitra.fi/uutiset/sata-eratauko-keskustelua-ilmastonmuutoksesta/>. Viitattu 20.9.2019.

Sitra (2019b) Mikä meitä estää toimimasta ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi? <https://www.sitra.fi/artikkelit/mika-meita-estaa-toimimasta-ilmastonmuutoksen-hillitsemiseksi/>. Viitattu 20.9.2019.

Sitra (2019c) Tule järjestämään koko Suomen kattavia Erätauko-dialogeja ilmastonmuutoksesta. <https://www.sitra.fi/tapahtumat/tule-jarjestamaan-koko-suomen-kattavia-eratauko-dialogeja-ilmastonmuutoksesta/>. Viitattu 20.10.2019.

SitraFund (2019) Ilmastonmuutoksen tilannekuva Erätauko-päivässä 29.1.

<https://youtu.be/0tghOCogCzk>. Viitattu 20.10.2019.

Stoknes, Per Espen (2015) What we think about when we try not to think about global warming: toward a new psychology of climate action. White River Junction, Vermont: Chelsea Green Publishing.

Strauss, Anselm & Corbin, Juliet (1998) Basics of qualitative research. Procedures and techniques for developing grounded theory. (2. painos) London: Sage.

Swim, Janet & Markowitz, Ezra & Bloodhart, Brittany (2012) Psychology and climate change: beliefs, impacts, and human contributions. Teoksessa Susan Clayton (toim.) The Oxford handbook of environmental and conservation psychology. New York: Oxford University.

Tieteessä tapahtuu (2017) Tieteenalat dialogissa. 35(2), 31–43. Noudettu osoitteesta <https://journal.fi/tt/issue/view/4448> 18.12.2019.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2018) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. (Uudistettu laitos.) Helsinki: Tammi.

Turner, Jonathan & Stets, Jan (2005) The sociology of emotions. New York: Cambridge University Press.

Von Scheve, Christian (2017) Affekteista, emootioista ja tunteista. Suom. Mikko Salmela. *Tieteessä Tapahtuu*, 35(2), 40–41. Noudettu osoitteesta <https://journal.fi/tt/article/view/61919> 25.11.2019.

Weintrobe, Sally (toim.) (2013) Engaging with climate change: psychoanalytic and interdisciplinary perspectives. New York: Routledge.

Åkerman, Maria (2014) Kehon politiikka ympäristöhallinnassa: kokemuksellisen ympäristökansalaisuuden jäljillä. *Alue ja ympäristö*, 43(2), 17–29.

LIITTEET

LIITE 1

Keskustelun järjestäjät saivat Sitralta:

- Kutsupohjan teksteineen (LIITE 3)
- Ehdotuksen kutsutavoista ja aikataulusta
- Keskustelun käsikirjoituksen kahden, kolmen ja neljän tunnin keskustelulle. Käsikirjoituksesta löytyvät keskustelun ohjaamiseen tarvittavat toimenpiteet ja apukysymykset.
- Videoidun keskustelun alustuksen ilmastonmuutoksen hillitsemisestä (SitraFund 2019) tukemaan sitä, että keskustelu pysyy faktapohjaisena ja innostaa keskustelijoita aiheen syvälliseen käsittelyyn. Videolla Sitran ilmastoratkaisuasiantuntija Tuuli Hietaniemi avaa ilmastonmuutoksen tilannekuvaa ja esittää ratkaisumahdollisuuksia käsillä olevaan tilanteeseen.
- Perehdytyksen kaikille halukkaille keskustelun vetäjille Helsingissä tai Skypellä kaksi viikkoa ennen keskustelua.

2–4 tunnin pituiset keskustelut ohjeistettiin pitämään 6–12 hengen keskustelijan ringeissä, joissa jokaisessa on yksi fasilitaattori. (Sitra 2019c.)

LIITE 2

Keskusteluista koottu taulukko, joka toimii tutkimuksen aineistona, sisältää seuraavat sarakkeet:

- Keskustelun aihe (esim. mikä meitä estää toimimasta ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi järjestön X toiminnassa/omassa arjessamme/kunnassa X?)
- Keskusteluun osallistui (kuinka monta henkilöä ja keitä he olivat: esim. 10 kansalaista tai 15 henkilöä, joista 7 oppilaitoksen henkilökunnan jäseniä ja 8 opiskelijaa.)
- Osallistuiko keskusteluun henkilöitä, jotka eivät aiemmin ole osallistuneet yhteiskunnalliseen keskusteluun? (Näiden henkilöiden lukumäärä.)
- Tiivis järjestäjän yhteenveto keskustelusta (esim. keskustelun pääteemat ja keskeisimmät oivallukset fasilitaattorin ja/tai kirjurin kokoamana).
- Keskustelijoiden oivallukset sanatarkasti. (Suurimmassa osassa keskusteluja tähän on koottu jokaiselta osallistujalta keskustelusta syntynyt keskeisin oivallus, jonka he ovat keskustelun päätteeksi kirjanneet itsenäisesti paperille.)

LIITE 3

(Punaisella on muutettavat kohdat, voit toki kirjoittaa kutsun kokonaankin paremmaksi. Hyvä kutsu on selkeä, ymmärrettävä ja keskusteluun innostava sekä korkeintaan yhden A4:n pituinen. Kutsulla motivoidaan keskustelijat kiinnostumaan ja tulemaan paikalle keskusteluusi.)

Tule selvittämään mikä meitä estää tekemästä Helsingistä ilmastoystävällistä samantien?

Tervetuloa keskustelemaan 29.1.2019 klo 14-17 Paikka & Osoite

Oletko huolissasi ilmastonmuutoksesta? Tuntuuko ettei mikään riitä? Mietitkö onko toimillasi mitään merkitystä? Onko jo liian myöhäistä? Miksei päättäjät tee oikeita päätöksi? Tiedätkö tarpeeksi? (Muokkaa nämä omaan aiheeseen ja kohderyhmääsi motivoiviksi, esimerkiksi: Pohditko pitäisikö suihkussa käyntiä vähentää? Askarruttaako kuinka liikenteestä tehdään ilmastoystävällinen? Tarkoitus on että nämä kysymykset saavat keskustelijat kiinnostumaan ja ajattelemaan aihetta ja tulemaan paikalle.)

Keskustelun tavoitteena on, että saamme syvemmän ymmärryksen siitä mikä yhteisöissämme/organisaatioissamme ja/tai yksilönä estää meitä ryhtymästä vaikuttaviin toimenpiteisiin nyt heti tehdäksemme Helsingistä ilmastoystävällisen/ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi (sanoita tavoitteesi mukaan).

Kutsumme paikalle kaikenlaisia helsinkiläisiä, erityisesti sinut, joka koet turhautuneesi maailman menoon, mutta haluat silti ymmärtää ja toimia – sekä sinut, jolle yhteiskunnallisista asioista keskustelu tai vaikuttaminen ei ole ihan arkipäivää. Meitä kiinnostaa juuri sinun kokemuksesi! Jotta viestit saadaan vietyä sinne missä päätöksiä tehdään, on paikalle kutsuttu myös asiantuntijoita ja päättäjiä. (Muokkaa tämä sen mukaan ketä paikalle kutsutte)

Keskustelujen keskeiset konkreettiset oivallukset kootaan Erätauon sivuille kaikkien hyödynnettäväksi osoitteeseen www.eratauko.fi (Lisää tähän jos käytätte ymmärrystä myös muissa yhteyksissä. Tämä kannattaa olla mahdollisimman konkreettinen ja rehellinen, esim: Yksikkö/kaupunginjohtaja/valtuusto käy läpi helmikuun tapaamisessa keskustelun sisällön. Jos ette ole sopineet mitään tällaista niin älkää luoko turhaa odotusta jatkotoimenpiteistä.)

Ilmoittaudu mukaan viimeistään 18.1. tästä (Lisää ilmoittautumislinkki)

Keskustelu liittyy Sitran koordinoimaan Erätauko-päivään. Samana päivänä järjestetään ympäri Suomen valtava määrä keskusteluja ilmastonmuutoksen hillitsemisestä. Tavoitteena on saada kattava ymmärrys siitä mikä meitä estää käynnistämästä vaikuttavia toimenpiteitä samantien.

Tule viemään ilmastomuutoskeskustelu konkretiaan!

ERÄTAUKO